

ANONYMUS ÉS A MAGYARSÁG EREDETE

— VISSZHANG ZAJTI HIRADÁSÁRA —

ÍRTA:
MARJALAKI KISS LAJOS

MISKOLC, 1929.

Marjalaki Kiss Lajos

Nyomta: Miskolci Könyvnyomda Rt

Jó uton jár-e Zajti?

Nemrégiben az a sajtóhír járta be az országot, hogy Zajti Ferenc lelkes tudósunk Indiában megtalálta a magyarok rokonait. Ez a méltán szenzációs híradás a még ma is Kőrösi Csomával reménykedő magyarok lelkét élénk várakozásra ajzotta fel. Félős, hogy ez alkalommal is — mint már annyiszor — megint fájdalmas csalódás váltja majd fel azok reménykedését, akik még ma is csalóka délibábos kép után révedznek, akik szemeiket olyan messze tájakra irányítják, ahol a nagy távolság és a történelem gomolygóköde miatt tévedni is, csalódni is csak igen nagyot lehet.

Még nincs pontos képünk az új fölfedezésről, de az Indiából gyéren szállongó hírekből úgy látszik, hogy azok a most fölfedezett magyarok nem is magyarul, vagy a magyarhoz hasonló nyelvűek beszélő népek, hanem a hajdani török nyelvű hunok szegről-végrül való atyafiai. Ha pedig ez így van és valószínűleg így van, — akkor Zajti és az itthon reménykedő turáni magyarok két melomban örölnék. Mert hun és mai magyar, nem egy és azonos, hanem különböző fogalmak. Igaz, hogy Atilla hunjait és Árpád honfoglaló hadát valóban a messze Turánból vezérelte ide a Gondviselés. Ha tehát a Turánból ideszakadt honfoglaló magyarok, vagy vérrokonai a hunok atyafiságát keresi valaki, ez esetben India felső végein is joggal kereskedhetik. A Turánból idelova-

golt hódító „turk” réteg azonban sokkal kisebb részét, talán csak 5-10 százalékát teszi a mai „tösgyökeres” magyarságnak. Mert ennek a mai magyarságnak elődei már Atilla és Árpád hódítása előtt jóval, úgy 1000—1500 évvel hamarabb is itt tanýztak és akkor, t. i. a Kr. e. I. évezredben szkiha, majd később szarmata gyűjtő néven emlegetett törzsek a Dunától a Volgáig terjedő összes földet birták. Ha tehát a magyarok eredetét kutatjuk, nem szabad megfélekezniük ennek a közrendű magyarságnak az őshazájáról sem. Sőt éppen ezt kell kutatnunk.

Mikor a magyarság őshazáját említem, nem beszélek az özönvíz előtti időkről, amikor a paleolit-kori ősember — Darwin valamelyik fejlődési fokozatán állván — valószínűleg még élénken emlékezett a majomtól való leszármazására. Én mindössze alig 2½—3000 évre gondolok vissza. Már pedig ezen a gyarló emberi szemmel inkább belátható időn belül magyarul beszélő ősi népességet sem Turánban, sem a Kaukázusban nem találni. Ellenben jelen volt ez az ugorfajta ősmagyar nép a Duna-Tisza tájától kelet felé egészen a Volga vizéig, mint ahogy ezt a Kr. e. évezred egységes u. n. ananjinói kultúrája mutatja.

Az ázsiai eredet elavult hitével szemben — mely csakis a hódító török nyelvű hun-avar-magyar törzsekre vonatkozhatik — itt vannak a nyelvtörténet, a régészet, a törté-

nelmi földrajz, az antropológia stb. stb. megállapításai és itt van főleg Anonymus tanúsága. Ezek mind úgy tudják, hogy Magyarország földje Árpád honfoglalása idején nem volt ám üres, lakatlan terület, sőt ellenkezőleg, — az akkori viszonyokhoz mérten — nagyon is sűrűn lakott ország volt, amelybe Árpád dal nem „nép“, hanem csak a régi urakat felváltó új katonai szervezet, új „urak“ jöttek. Föld és nép lényegében a régi maradt, akár dák, akár kelta vagy római, akár hun, germán, avar vagy bolgár-szláv uralom nehezedett rájuk, mindig csak az uralkodó osztály változott. A hódítás nem szokta megölni a népet, hanem csakis a saját belső sorvadásuk sodorja le őket a történelem színpadáról.

Ezen az alapon tehát két úton kell keresnünk a magyarság őshazáját. Az egyik út kelet felé vezet, ahonnan a hunok, bolgárok, magyarok kijöttek. Ez az út meglehetősen fel van már derítve, elegendő bolygatják. Nem úgy a másik utat, mely itt a közelben vezetne, ha rátalálnánk lépni. De nem taposott ut még, nem könnyű felismerni.

A magyar nemzet ethnikuma — mint a villanydrót — két szálból, egy török és egy ugor ágból fonódott össze. A villanyhuzal két szálát egy kezdő szerelő inas is szét tudja bontani. Nem így a török nyelvű hódító magyarok vezető rétegét, az

itt talált ugor fajta ősnép rétegeitől. Nem lehet ma már ezt a két összeolvadt elemet szétbontani, — hacsak nem vérelemzéssel — mert teljesen összeforrottak. Manapság az ugor fajta magyar népség életfájába úgy bele van oltva az egykor öt meghódító turáni vér, mint a gyümölcsfa alanyba az oltógaly, mely miután megfogant zöld lombot és édes gyümölcsöt hoz ugyan, de már nem a maga vékony ágacskája, hanem a „régik“ törzsök és gyökér dús nedve táplálja.

Ma már a „fajszakértők“ sem boldogulnának vele, de az Árpád-kori oklevelek és Anonymus korában még szét válik e két elem. Legelősebben szembetűnik ez Anonymus munkájában, aki még nem ismer egységes magyar nemzetet, hanem ismer egy Árpáddal bejövő uralkodó nemesi osztályt, az ő szemében ez a „magyar nemzet“ és ettől erősen elválaszt egy nagyszámu, itt talált és a hódítók uralma alá került népséget, melyet néhol szlávságnak, az ország legtöbb vidékén azonban nemzetiségi megjelölés nélkül egyszerűen csak „parasztok“-nak mond. Az ő szemében politikailag sulytalan ez a tízszeres húszszoros számu paraszti tömeg, amelybe pedig csakhamar felszívódott a hódító „nemzet“ vékony néprétege.

De hagyjék! Lássuk csak mit is mond Anonymus hazánk honfoglaláskor itt talált lakóiról.

I.

Anonymus nyomdokain.

Mit mond P. mester?

A magyar történetírás atyja a honfoglalás koránál legalább is 200 évvel később született. Akár 1150. körül, a mi Jakubovich szerint valószínűbb, akár csak 1200. körül írta: A magyarok tettei című munkáját, ez az idő még mindig nincs oly messze a honfoglalás idejétől, hogy az általa olvasott vagy hallott események elmondásában teljesen letért volna a történelmi valóság útjáról, tehát nem mondhatjuk rá, hogy munkája csak történelmi regény. Ezek a munkájában mindennél figyelemmel kísérhető stilisztikai elemek azonban nem takarják el történelmi értékű adatainak tömegét, — mint ahogyan barokk épületek gipszfigurái, áloszlopai és cikornyás vonalvezetése sem jelenti azt, hogy ezeken a külső figurákon túl, ezek alatt, ne lennének meg az igazi oszlopok, a tartó falak és lent a földben az erős köalapzat. Aztán azt sem kell elfeledni, hogy mint az újabb irodalom forrástanulmányai kimutatták, P. mester az ő koránál jóval korábbi, olyan XI. és XII. század eleji kútfőket használt, amelyek hasonlóan, még régebbi, olykor az eseményekkel egyidős forrásokból merítették. Korábbi forrásaikra szépen rávilágítanak Domonóczy és Hóman tanulmányai.

P. mester adatai, melyek hazánk honfoglaláskori földrajzára, sőt

néprajzára vonatkoznak, sokkal hitelesebbeknek bizonyultak a részlet-kutatásoknál, semmint amilyenre Anonymus régebbi nagyra értékelői is gondolták. Különösen értékesek azok az adatai, amelyeket nem egy szórványos esetben, hanem több ízben említ. Ha valaki P. mester történelmi hitelességét adatainak csak 10—20 százaléka korlátozná is, akkor sem fogadhatja el éppen legkiválóbb történetírónak azt az állítását, hogy a honfoglalás idején Magyarország földje csaknem lakatlan lett volna s a honfoglalók csak itt-ott találtak volna néhány száz főnyi szláv népcsoportot. Ez a felfogás teljesen tarthatatlan az újabb évtizedek régészeti kutatásai folytán, melyek bebizonyították hazánk népességének IV—XI. századi folytatatlanságát. Szerintem a népvándorláskori és honfoglaláskori soros sirmezős nagy temetők már egymagukban is kizárják ezt az „üres terület“-es elméletet. Mivel pedig Anonymus gestájának szinte minden fejezete „igen nagyszámu“ jelenlévő népességről beszél, akik Árpád vezérben nem ellenséget, hanem csak „új urat“ látnak, — ez szinte perdöntőleg befolyásolja a magyar nép eredetéről évekkel ezelőtt kialakult felfogásomat. Anonymus csak a vezérekről és nemesekről mondja, hogy ezek magya-

rok, ő a parasztokat nem számitja a honfoglaló magyarok, tehát a „nemzet“ tagjai közé, hanem a nemzet fogalmán kívül eső meghódított elemnek tekinti, mely szerinte helyenkint szláv, oláh, vagy a legtöbb helyen nemzetiségi jelleg nélküli, egyszerűen csak „nép“, „parasztág“, de semmilyen viszonylatban nincs jelentősége. Anonymus a néptömeget, az itt talált lakosságot épügy nem veszi számba, mint az ember a levegőt, amelyben pedig benne él.

Mit mond Anonymus a honfoglaláskor itt talált népekről?

„... Miként a trójai históriát s a görögök hadait megírtam vala, úgy írnám meg, neked Magyarországi királyai és nemesci származását is.“ „S ha az oly igen nemes magyar nemzet eredetének eleit s minden vitézi tetteit a parasztág csalja meséiből, vagy a hegedősök csacska énekéből mintegy álmódosva hallanád, igen öktelen és elég illetlen lenne.“ „... kinek kegyelméből Magyarország nemesci birják az országot boldog véggel.“ (Előbeszéd.)

„A scythiai földről kijött népet... Hungarusoknak nevezték Hungu-vártól, azért, mivel a szlávok meghódítása után... minden környül fekvő nemzetek Álmost, Ugek fiát, hungvári vezérnek s vitézeit hungváriaknak nevezték.“ (2. §.)

„... a scythiai földről... kijött Álmos... (Almus) vezér... a szövet-séges népek számtalan nagy sokaságával.“ (7. §.)

„S a ruthénok vezérei... Pannonia földjét előttök szerfölött jónak magasztalják vala;... mely földön szlávok, bolgárok, oláhok és a

rómaiak pásztora laknának.“ (9. §.) „Akkor ezen hét Kun vezér... nagy sokasággal Pannoniába jönni megindula. Hasonlóan a ruthénok közül is sokan Álmos vezérhez esatlakozva, vele Pannoniába jövének, kiknek maradéka mai napig különböző helyeken Magyarorszában lakik.“ (10. §.)

„Atilla halála után foglalták el a római fejedelmek Pannonia földjét a Dunáig, ahová pásztoraikat helyezték.“ — „A földet pedig, mely a Duna és Tisza között fekszik, Keán Bolgárország nagy vezére... foglalta el a ruthénok és lengyelek határszéléig és oda szlávokat és bolgárokat telepített lakni.“ „...A Tisza és Igfon erdeje között Erdély (Erdeuelu) felé... ugynevezett kozár népek lakoznak (11. §.)

„Akkor a hét fejedelmi személy... és ezen hét kun vezér... atyjok fiaival és eselédjeikkel... megindulának Pannonia földjére.“ Munkácsnál: „A szlávok pedig azon föld lakói... magukat Álmos vezérnek önkényt alája veték... Jóllehet Salán vezér emberei voltak, mégis nagy tisztelettel és félelemmel szolgálának vala Álmos vezérnek... És oly félelem és remegés szállá meg a föld lakóit és úgy hizelkednek vala a vezérnek és előkelőinek, mint a szolgák tulajdon uraiknak... és beszélük vala... miképen hozták vala magokat a szlávokat Bolgárország földjéről a ruthénok határszélére és miképen birja most vezérök Salán őket és övéiket.“ (12. §.)

„Árpád vezér... az egész földet, mely a Tisza és Bodrog (Budrag) között vagyon. Ugoesáig minden lakóival magának foglalá.“ (14. §.)

„Árpád vezér a maga kegyelméből azon egész földet minden lakóival Sátorhalomtól kezdve a Tulsua

(Tolesva) vizéig Ketelnek ajándékozta... Ketel fia várat épített, melyet Komárumnak nevezett, mely vár szolgálatjára mind a magával hozott, mind a vezértől szerzett népből két részt ajándékozott.“ (15. §.)

„Salán vezér... Árpád vezérnek... a Soujou (Sajó) vizéig való földet lakóival együtt neki ajándékozta.“ (16. §.)

„... minden velök szomszéd helyeket meghódítottak, tudniillik a Sajó vizéig és Sóvárig. És ugyanott a Tukota (Takta) mellett s a hegyek alatt Árpád vezér különböző helyeken sok földet ada lakóival együtt Edunek és Edumérnek, mely földeket maradékaik Isten kegyelmének segélyével mind mostanig birniok érdemlették.“ (17. §.)

„... és minden lakókat javaslatára Borsut, Bonger fiát, erős hadal kiküldték a lengyelek földje felé... Bors pedig... megindula és sok parasztágot összegyűjtve, a Buldua (Bódva) vize mellett várat épít, melyet azon nép Borsodnak nevezte... Bors aztán a lakókat fiait tuszokul vévén s határokat hányván, a Turtur (Tátra) hegyein át visszatért Árpád vezérhez.“ (18. §.)

„... hol most Zobolsu (Szaboles) vagyon, a föld majd minden lakói nekik önként meghódolának... fiaikat tuszokul adák, nehogy valami bajuk lévén. Mert félnek vala tőlök majdnem minden népek... senki sem hiszi vala, hogy élhessen, hanem, ha... Árpád és nemeseinek kegyelméből miért is legtöbbben önként hódolnak vala nekik... az naptól fogva a helyeket, melyeket Álmos vezér fia, Árpád a többi nemesekkel tapodtanak, mai napig maradékaik birtok és birják.“ (20. §.) „Akkor Zobolsu... a lakosságot

összegyűjtve, nagy árkot hányata és igen erős várat épít földből, melyet most Zobolsu (Szaboles) várának neveznek. Akkor Zobolsu és társai a föld népéből sokat ezen várhoz szolgáltnak rendelének, kiket most polgároknak (cives) hívnak... a sereg felével a Tisza partján nyomulának elő, hódítva a népeket, s elérkezének a Zomus (Szamos) folyó mellé és azon helyen... Thosu... sok népet összegyűjtve... s a lakókat fiait tuszokul vévén... Akkor Thosu... a meghódított nép kérelmére vásárhelyet állita a Nyir és a Tisza között... Azután Zotmár (Szatmár) várát jutának... negyednap a várba bemenvén Ménmaról vezér vitézeit, kiket ott foghattak, vasbilinesekre verve a tömlőc sötét mélyébe veték, a lakókat fiait tuszokul vevék.“ (21. §.)

„Nagy népséget hódítanak a Nyir erdejétől Umusouerig (Omsóér) és így felmenve Zylókig (Zilah) jutának, senki kezét ellenök nem emelvén... elvégezték, hogy Árpád vezér országának határa a meszesi kapunál legyen. Akkor a föld lakosai parancsukra kőkapukat építének.“ (22. §.)

„midőn... azon föld népét majdnem mind meghódították, akkor igen fölmagasztaltatának azon föld lakói fölé.“ (23. §.)

„akkor Tuhutum, midőn kezdette hallani a lakosoktól az erdőelvi föld jóságát, hol bizonyos Gelou oláh „uralkodik“ vala. (24. §.)

„Említett Tuhutum... küldte egy ravasz férfit... Ogmándot, hogy loppal, járva kémlelje ki neki az erdőelvi föld mivoltát s milyenek annak lakói. Tuhutum kéme... a föld jóságát, termékenységét és lakosait megtekinté... és azon föld lakosai az egész világon a leghit-

ványabb emberek, mivel *oláhok és szlávok*." (25. §.)

„meggyőzetének Gelou vezér *vitézei*... Gelou futásnak erede, kit is futtában a Kapus folyó mellett megölének. Akkor a föld *lakói* urok halálát látván, tulajdon magok jószántából kezet adva Tuhutumot... urokká választák. „Tuhutum pedig... azon földet békével és boldogan birta, sőt maradéka is a szent István Király idejéig birta... a szent Király István meghódította az erdélyi földet.“ (27. §.)

„visszafordulának Árpád vezérhez, hódoltatva az egész népet a Szamos-folyótól a Körösig.“ (28. §.)

„Thosu és Zobolsu... Árpád vezérnek... a lakosoknak hozzá tuszokul adott fiait bémutaták.“ (29. §.)

„Salán... a kívánt földet a Zogea (Zagyva) vizéig Árpád vezérnek engedé... lón nagy öröm a vezér udvarában és a vezér kezde hűveinek *helyégeket* és nagy birtokokat ajándékozni.“ (30. §.)

„meghódoltaták a föld minden *lakosait* a Köröstől a Zagyva vizéig és a Zepus (Szepes) erdőig.“ (32. §.)

„Árpád vezér... sok *vitézeket* küldö hadjáratra, kik neki Gumur és Nougrod (Gömör és Nógrád) vár *népét* meghódítsák... Tábort ütének az Ipoly vize mellett... Akkor az azon földet lakó szlávok, kik előbb Salán vezér emberei voltak... magok szabad akaratjából meghódolának nekik... midőn látták, hogy a sok nép nekik harc nélkül meghódolt... a föld előkelő *lakosainak*, kik *fiataikat* tuszokul adták, különféle ajándékokat osztanak, őket szép szóval háboru nélkül Árpád vezér uralma alá hajtják s a *hadjáratra magokkal vivék* (t. i. a nyitrai csehok és szlávok ellen).“ (33. §.)

„A Gron (Garam) vizén átkelve... a föld *népce*... a hozzájuk hű *lakosok* kérelmére elvégzé, hogy a sereg harmadrésze a föld *népével* menjen a Zoulon (Zólyom) erdőbe... S akkor Bors... összegyűjtven a sok *pórnépét*... igen erős várat építet... Borsvárának is nevezik.“ (34. §.)

— A Nyitra folyó mellett „azon földet lakó *szlávok és csehok*, a csehok vezérének segítségével ellenők állanak.“ (35. §.)

„a *szlávok és csehok*... tüstént hirt adának uruknak Zuburnak.“ (36. §.)

„Zobor (Zubur) a csehok segítségével előjők mene... a magyarok a *csehok és szlávok* közül sokat agyonnyilaznak vala... a *csehok és minden nyitrai szlávok* futásnak eredének és... Nyitra várába zárkóznak... valamennyi nemes *tuszokul* adá nekik fiait és azon föld minden *népei* meghódolának nekik a Vág vizéig... Nemesak magokat hódoltaták meg, hanem valamennyi váraikat is bevévék... Azon föld minden hűtlenségét vasra verve magokkal *vivék*... Árpád vezérhez minden foglyaikkal... visszatértek. S Árpád vezér nemesseinek tanácsára és kérelmére a Nyitra vidékéről hozott hűtleneknek, előbb tőlük esküt vévén, különböző helyeken földeket ajándékozott, nehogy valaha még hűtlenebbekké levén, haza térve a nyitrai szélekben lakó hűveinek ártsanak.“ (36. §.)

„Árpád vezér és *nemesei* pedig a Zagyva vizétől megindulva... a Tisza partján menve Alpár (Olpar) homokjához érkezének.“ (37. §.)

„... ott a vezér vele jött *nemesseinek* különböző helyeket ajándékozva minden *lakosaikkal* együtt... néhány év múltával Ete, Ond fia, összegyűjtven a sok szlávást...“

igen erős földvárat építtetett, melyet a *szlávok* saját nyelvökön Surungrádnak (Csongrád), azaz fekete várnak neveztek.“ (40. §.)

„Árpád vezér és nemesei Titelig jövének a *népet* hódítva... A Vajas folyó mellett... nagy földet ada *minden lakosaival* együtt Tasnak.“ (41. §.)

„Ha jelen levelom betűimnek nem akartok himni, hígyjétek... a *parasztok* hű meséinek, kik a magyarok *vitézei* tetteit és hadait mind mai napig sem eresztik feledségnek... hogy Botond Konstantinápoly aranykapuját bárdjával bevágta... a *parasztok* hű meséiből hallottam.“ (42. §.)

„És a szomszéd nemzetek... tudulnak vala Árpád vezérhez és hódolva szolgálának vala neki... és igen sok jövevény hazafivá lón.“ (43. §.)

„a Tiszán... áthajóznak... megfélemlettek vala tőlök azon föld *minden lakosai*... a begueyi (Begu) részekre jutának és ott maradtának, míg azon haza *minden lakosait* a Marostól a Temes vizéig meg nem hódították és azok *fiatait* tuszokul nem vették... A Fövény rév mellett... szembe jöve velök... Glád, a *kunok, bolgárok és oláhok* segítségével... Ursova (Orsova) várát bevévék... Boytát... a *lakosok* tuszokul vett *fiataival* Árpád vezérhez visszaküldék.“ (44. §.)

„A Pannónia földjén lakó rómaiak mind futással menték életüket.“ (46. §.)

„Árpád vezér ada Eudenuk földet a Duna mellett *számtalan néppel*. — Euden azon vidék *népének* meghódítása után várat építet, melyet köznyelven Zekuseunek (Székeső, Baranya megyében) nevezte. — S Boytának azon módon nagy földet ada *számtalan néppel* a Sár mellékén.“ (47. §.)

„Bezprém (Veszprém) városa

felő menjenek és hódítsák meg azon föld *minden lakosait* Vasvárig... Akkor... a sereget elrendezvén a római (t. i. német) katonák ellen, kik Bezprém várát őrzik vala... a *római katonák* közül többeket kard élére hányának... a többi rómaiak... Bezprém várát odahagyva, futásnak eredének s a németek földjére sietének.“ (48. §.)

„Vasvárt vevők be s a *lakosok* *fiatait* tuszokul szedék. Innen Tihanyhoz jutának és a *népet* meghódítván s a *lakosoknak* tuszokul vett *fiataival*... Árpád vezért különféle ajándékokkal üdvözlék s a *lakosok* zálogba vetett *fiatait* a vezérnek bemutatták.“ (49. §.)

„A Rábáig és Rabucáig jutának, a *szlávok és pannoniabeliek* *népét* és országait dulák s tartományait elfoglalák. De a *muramelléki karantánok* határszéleit is gyakran becsapásaikkal rablák... A Tisza vizén a bouldi (Böld) révén áthajóznak... a Kórogy vize mellett a *székelyek*... mindnyájan békességesen elébe menének és *fiataikat* különféle ajándékokkal önként *tuszokul* adák... s az első sorban kezdének Ménmarót ellen harcolni. S a *székelyek* *fiatait* mindjárt átküldék Árpád vezérnek s magok *székely kalauzaikkal* együtt Ménmarót ellen kezdének lovagolni.“ (50. §.)

„A különféle nemzetekből összegyülekezett *vitézek* Ösbő (Usubu) és *vitézei* ellen harcolni kezdének. A *székelyek és magyarok* sok embert agyon nyilazának... Usubu *vitézei* közül 20 magyar és 15 székely esett el... Árpád megparancsolá, hogy Ménmarót leányát fiának, Zultának (Zsolt) vegyék nejül és a *lakosok* tuszokká tett *fiatait* hozák magokkal.“ (51. §.)

„Usubu és Velek... Ménmarót leányát, lakodalmat tartva átvevők,

s a lakosok tuszokul vett fiait magokkal vivék... Ménmarót ezen dolog után fiu nélkül elhala, s országát egészen vejének, Zulta vezérnek hagyá békében". (52. §.)

"Zulta vezér... várat ada építeniök az oroszoknak, kik nagyatyjával, Álmos vezérrel Pannoniába jöttek vala s ugyanazon határszélre a mosoni fertőn túl nem kevés *bescnyöket* helyez lakozni országa védelme végett.

Taksony (Toksun) vezér... kegyességét hallván, sok jövevény tódul vala hozzá különféle nemzetekből. Bolár földről jövének némely nagy nemes urak, az *izmacliták* nagy sokaságával, kiknek a vezér Magyarország különböző helyein adott földeket... A *bescnyöök* földjéről jöve egy fejedelmi származású vitéz, Thonuzoba, kinek Toksun (Taksony) vezér lakóföldet ada a kezei részekén a Tiszáig". (57. §.)

Anonymus hiráda szerint.

Anonymusból — hazánk honfoglaláskori lakosságára vonatkozólag — a fentebb bőven elsorolt szemelvények alapján ezt olvasom ki:

Magyarország földje Árpád honteremtése idején sűrűn lakott, népes föld volt. E szép és termékeny ország tájait akkor is, miként ma, sőt különösen kelet felé a mainál jóval nagyobb területen, magyarul beszélő ugor fajú paraszti népség (szkitha—szarmata maradványok) lakta. Ezek a békésen halászó, pásztorkodó és földet turó parasztok a honfoglalást megelőző évezred leforgása alatt hajdani önállóságukat teljesen elfelejtették. Időközben már annyiszor változtattak urat, hogy Árpád hódítása ellen nem is kapá-lóztak. Ekkori uraik nem az ő vé-riükből valók voltak, ezek harea nem

az ő ügyük is, hanem egyedül csak az uraiké volt. Salán bolgár vezér, a nyitrai cseh herceg, vagy Gyeló erdélyi oláh vezér igáját hordó pór nép az ő idegen fajú uraihoz csak annyira ragaszkodott, mint pl. Bosznia népe 1878 után Ferenc Józsefhez, vagy az osztrák-magyar közös pénzügyminiszterhez és a megszálló magyar ezredekhez.

Árpád hódítása ellen már csak azért sem mertek tiltakozni, mert élt még bennük a hagyomány Atilla királyról, az Isten ostoráról, akinek kései unokája Álmos vezér ime megjelent, hogy jogos örökét birtokába vegye s hogy elűzze az avar birodalom romjait könnyedén birtokba vevő bolgár-szlávokat, cseheket és németeket.

Ha nem elfogultan, nem a magyarok eredetéről szinte dogmaszerűen felállított elmélet szemüvegén át, hanem tárgyilagosan (nem mondhatom, hogy parasztlésszel) vizsgáljuk Anonymus értesítéseit, akkor a legelső magyar történetírónak — a történelmi Magyarország adatai említett részeire vonatkozó — néprajzi és településföldrajzi adataiból több dolog nyilvánvaló. Nyilvánvaló t. i. abban az esetben, ha Anonymus értesítéseit nem tartjuk légből kapott koholmányoknak. Ennyire kételkedő szakemberünk pedig tudtommal egy sincs, de nem is lehet.

Eszerint a Névtelen jegyző tudósításai alapján történelmi ténynek kell vennünk a következőket:

1. Magyarország Árpád honfoglalása idején nem volt üres, lakatlan terület. Sőt az akkori európai viszonyokhoz mérten elég sűrűn laktak.

2. A honfoglaló törzsek a IX. század végén, X. század elején itt találtak lakosságot nem irtották ki,

hanem csak meghódították, vagyis uralmuk alá hajtották.

3. Az Árpáddal bejövő nyolc törzs (t. i. hét magyar és egy kun-kabar), illetőleg a törzsfők és ne-meseik által meghódított őslakosság csak urat cserélt, egyébként zavartalanul élte itt tovább a maga ősidőktől megszokott jobbágyi, zsellérkedő és hódító urainak szolgáló „paraszti” életét.

4. Salán elődei — az avar birodalom Dunától és Garam—Ipoly vonalától keletre eső részén — a bolgár uralmat szintén már lakott országrészekre terjesztették ki. Salán országában a pór népség legtöbb helyen nem szláv. Ezt Anonymus sem mondja. Sőt a Sajó, Hernád, Eger mellékén, a Szamos—Tisza közén és sok egyéb helyen — bár igen sok esetben említi a lakosság nagy számát — sohasem mondja, hogy itt „szlávok” laknak, hanem csak annyit mond a nemzetiség kitétele nélkül, hogy a föld lakói „parasztok”. Hogy miféle nyelvűek voltak ezek a parasztok, azt nagyon könnyű kihámozni az Anonymus említette földrajzi nevekből. — Ezek pedig, mint alább következik, tulnyomó részben félreismerhetetlenül tiszta magyar elnevezések. A legnagyobb szívósságot mutató folyónevek különösen igen régi eredetre nyulnak vissza és éppen ezek tulnyomó többsége magyar. Ha a jelentéktelen Tapolea vize — mint ahogy erről a névről Melich János olyan hatalmas és vitathatatlan érveléssel kimutatta — a honfoglalás előtti időből maradt meg mai napig, ha ez a melegvíz jelentésű Tapolea szó a hajdani bolgár uralom emlékét őrzi, ez esetben legalább két tucat még kétségtelenebbül magyar folyónevünk van, amelyet Anonymus említ s amelyik szin-

tén túlélte az utóbbi tizenegy évszázadot, Melich szerint pl. a Tapolea (Labore. Zemplén, Nógrád stb.) bolgár-szláv eredetű víznevünk a honfoglalás előtti időben keletkezett. Én meg úgy érzem, hogy a Tapolea közelében folydogáló Sajó (Souyou = Só + folyó), Hejó (Heuyou = Hév + folyó), vagy Nyárad, Ostoros, Hernád, Eger vize, mint jóval nagyobb földrajzi objektumok elnevezései szintén oly ősi, sőt még sokkal ősi, mint a Tapoleához hasonló eredetű néhány kisebb szláv víznév.

5. Anonymus sehol sem mondja, hogy Árpád vagy alvezérei parasztságot hoztak volna magukkal és azokból telepítették be az országot. Ezzel szemben legalább két tucat esetben azt hangoztatja, hogy Árpád bőkezűségéből, ez vagy az a hive, nagy darab földet kapott jutalmul azon föld „nagyszámu meghódított népével együtt”.

6. Árpád foglalása idején Magyarország tulnyomó része, főleg a Duna—Garam vonalától keletre fekvő tájak névadó, de paraszti sorban élő lakossága — Anonymus földrajzi nevei alapján — nem lehetett más, mint magyar, mert hiszen a IX. századi bolgár-szláv és cseh uralmat jelző szláv névanyag eltörpül a nagyobb földrajzi tárgyakat jelölő, tehát ősi ugor-magyar nevek tömegében. Ne felejtjük el, hogy a két oláh fejedelemség, Moldva és Havasalföld lakossága legalább 700 év óta szinte kizárólag oláh nyelvű, ennek dacára folyóneveiknek legfeljebb 1/7 része oláh elnevezésű — még mai nap is. Megjegyzendő, hogy ez a hetedrésznyi oláh értelmű víznév is a kisebb folyókból vagy patakokból tevődik össze.

7. Árpád hódító hada és a kun-

kabar törzsek a személy nevek latinusága szerint törökök voltak. Cseleedségük egy része, valamint a esatlakozó ruthének, oroszok természetesen szláv nyelven beszéltek. Ennélfogva nyelvkincsünk és földrajzi neveink „török” rétegében tulnyomó a X. század eleje óta történt török kölcsönvétel. Szláv-kölcsönzésünk is csak részben IX. századi, jórésztben a honfoglalókkal és később bejött szláv elemek hatása. A török elemeket a besenyő, izmaelita és kun rokonnyelvű törzsek befogadása csak erősítette. De ezeket éppen úgy, mint magukat a hódítókat, az ugor parasztság tömege szinte észrevétlenül magába szívtta — persze csak nyelvéleg. A török nyelv eltűnt, de a török vér nem.

8. Anonymus több helyen céloz rá, hogy a parasztek más nyelven beszéltek, mint a hódító magyar törzsek. Amikor pl. Bors „sok parasztságot összegyűjtván, a Boldva vize mellett várat épít, melyet „azon nép” Borsodnak nevezte”, — ebből következik, hogy Anonymus szerint ez a nép „más” nyelvű volt, mint hódító; a Borsod szó pedig csakis magyar eredetű lehet.

9. Az Anonymus gestájában említett magyar elnevezésű folyókák közül egyetlen egyről sem bizonyították még be, hogy azelőtt „másképpen” hívták volna őket! De ez nem is valószínű, mert hiszen a X. század előtti forrásokból ismert Duna, Tisza, Maros, Szamos, Körös, Temes, Ott, Zala, Rába, Balaton stb. vizeink is megőrizték régi nevüket, bár partjaikon a történelemből is ismert dák, kelta, illir, római, szarmata, germán, hun, avar, bolgár, szláv, oláh és magyar uradalom váltakozott. A letűnt idők

ben a sovinizmus korántsem utasított a régi víznevek kiirtására.

Anonymus fenti értelmezéséből pedig önként következik, hogy 1) a honfoglaló turk-magyar törzsek éppen úgy beolvadtak a meghódított ugor népbe, mint a bolgár a délszlávba, a germán varég az oroszba, a longobárd az olaszba, a germán gót és frank a franciába, az elfranciásodott hódító norman az angolba, a mandsu a kínaiába és így tovább. Sok hasonló eset igazolja, hogy a hódító réteg — ha vékony — elmerül a meghódítottak tömegében még akkor is, ha az ő nevét tartja meg az új politikai alakulat.

2) Az ugor-magyar olyan maradványa a szkitha-szarmata gyűjtőnéven emlegetett nagy népnek, mint az albán az illirnek, mint az ir a kétezer évvel ezelőtt még fél Európát uraló keltának.

Valóban, közel jár a költő az igazsághoz, mikor azt mondja: A magyar testvértelen ága nemének. A magyar nép testvérei csak unoka-testvérek.

Anonymus magyar földrajzi nevei.

Víznevek.

Abád rév = portus Obad
Amás folyó = fluvius Almas
Balaton = fluvius Boluton
Bodrog folyó = fluvius Budrug
Bodrog melléke = partes Budrug
Böge (Bega) = partes Beguey
Csesztreg folyó = fluvius Sez-tureg
Eger folyó = fluvius Egur
Fertő mocsár = stagnum Ferteu
Hejő folyó = Heyou
Hernád folyó = Honrad
Jószás folyó = fluvius Jouxas

Kapus folyó = fluvius Copus
Ketelpataka = Ketelpotaca
Körögy ér = fluvius Couroug
Körös folyó = Oris
Körtvélytó = Curtuelton
Maros folyó = fluvius Morus
Nyárad vize = fluvius Naragy
Omsó-ér = fluvius Humusouer
Ostoros vize = fluvius Ystoros
Rákos patak = fluvius Racus
Sajó folyó = Souyou és Souiou
Sár viz = Saru
Sorok-sár viz = ultra Surecusar
Szamos folyó = fluvius Zomus
Tekerő vize = fluvius Tekereu
Temes folyó = fluvius Temes,
Temus
Tormos patak = rivulus Turmos
Tur vize = fluvius Turu
Vág folyó = fluvius Wag
Vajas Duna-ág = fluvius Uoyos

Egyéb földrajzi nevek.

Bihar vár = Byhor
Bodajk hegy = Bodoctu
Bolhád hegy = Bulhadu
Bolondos vár = Blundus
Borsod vár = castrum Borsod
Bars vár = castrum Borsu
Budavár = Buduuar
Diód falu = Gyoyg
Emőd falu = Emeud
Erdély országrész = Erdeuleu
Esküllő falu = Eseculeu
Gömör vár = Gumur
Győr (gyűrű) vár = Geuru
Gyümölcsény erdő = silva Gemelsen
Havas erdő = silva Houos
Himes udvar (Tokaj) = Hymes-uduar
Keve vára = castrum Keue
Komárom vára = Camarum
Meszes kapu = in porta mezesina
Nyír erdő = a silvis Nyr
Pákozd hegy = montem Paoztu
Sárvár (Ecsedi-lápon) = Saruuar
infra paludes

Sátorhalom (Sátorhegy) = Satur-holmu
Szeghalom falu = Zeguholmu
Szekeső falu = Zecuseu
Székelyek = Siculi
Szepes erdő = silva Zepus
Szerencse hegy = Zeremsu
Szerencse = Zerenche
Szerelmes = Zerelmu
Szerep mocsár = lutum Zerep
Szer = locum Scerij
Szihalom = montem Zenuholmu
Tarras falu = Torhus
Tetőtlen halom = Tetuetlen
Torbágy erdő = silva Turobag
Tursok (törzsök) erdő = silva Tursoc
Ungvár = Hunguar
Várad (Bars) vár = castellum Uarod
Vértés erdő = silva Uertus
Zaránd megye = Comitatum de Zaránd
Zilah város = Ziloc
Zobor (Szopor) hegy = Zubur
Zombor (Zsomboly) = Zumbor

Latinra fordított magyar földrajzi nevei:

Apró halom = parvos montes
Főveny rév = vadum arenarum
Sóskut mezeje = campum putei salsi
Sóvár = ad castrum salis
Szarvas halom = in cervino monte
Százhalom = versus centum montes
Vasvár = castrum ferreum

E latinra fordított helynevek magyar megfelelői — okleveles előfordulásaik alapján — kimutathatók az Árpádok korában. Az pedig bizonyos, hogy latin nyelven sohasem hívták őket a nép. De az is biztos, hogy fenti neveket nem szlávból és nem németből fordított

ta le latinra a Névtelen jegyző, mert ez esetben szláv vagy német nyelvalakjaik is volnának. Ezek a latinra fordított ősmagyar földrajzi elnevezések tehát — negative — szintén nyomós bizonyítékok. Sőt latinra éppen a legvilágosabban érthető magyar elnevezéseket fordította le. Ezzel szemben pl. a sárosszegyei Sívárt a régi latin nyelvű oklevelek is Sívárnak írják, így hívja az odaváló tót nép, így a XII. században odaköltöző németek is. Az a feltűnő, hogy Sívárnak tót és német neve egészen a legujabb időkig nem is volt, már pedig legalább hétszáz év óta azon a tájon magyar parasztság alig mutatható ki. Ellenben az azelőtti időkben, a szláv és német betelepődést megelőző korból itt igen nagy számmal maradtak fenn magyar folyó és helynevek. Ez a tény is azt mutatja, hogy Sárosban a magyar volt az ősi lakos.

Hasonló az eset a Föveny-rév nevével. A Tómes vizén levő átkelő hely a föveny (rég magyar nyelven írva fuen = olv. füeny) szóból lett az idegen ajku nép száján: Föeny és később rövidülve Fény. A többi latinositott nevű helyek népessége ma is magyar.

Csak úgy mellékesen érintem, hogy Anonymus helynév adatai között van egy sor „kétes“ eredetű is. Ezeket nyelvtudásaink eddig nem fejtették meg, mert idegen nyelvekből nem tudták, a magyarból pedig nem merték, nehogy a „tudákosság“ vagy a „kalandos nyelvészkedés“ vádját magukra zúdítsák — német szaktársaik részéről. Most már kezd megtörni a jég, mert a régebben szlávnak tartott régi magyarországi földrajzi nevek egész soráról bizonyították be azok „török“ eredetét. Ettől már

csak egy-két lépés és számos „ugor-magyar“ mag is kibújik majd a szláv vagy török köpönyegből.

A szláv és török köpönyeg kibomlásához meg lehet találni a kulcsot, de akkor nem elég a szavaknak csak a tövét etimológizálni. A bűnöst is sokszor a lábanyoma, vagy az ujjlenyomata árulja el. A képzők beszédét is meg kell hallgatni. Nézzünk csak egy példát. A Gyümölcsény-erdő (Anonymus: silva Gemelsen. Halotti Beszéd: gimile; olvasva: gyemeles, gyümölcs vagy gyimiles) alapszava a „gyümölcs“, ez török eredetű jövevény szó. Lehet, hogy még a hunok vagy az avarok korában került hozzánk, de itt nagyon korán meghonosodott, mert Anonymus már az „-ny“ magyar képzővel ellátott alakjában említi. A gyümölcs szó tehát hiába török jövevény. Anonymus már magyar képzős alakjában ismeri. Hasonló végződésű a Hangony (Hongun) folyócska neve is, melynek Hanga, Hangás, Hangács változata nagyon gyakori magyar földrajzi név.

(A magyar képzővel alkotott szó akkor is a magyar nyelvű részes, ha a töve idegen jövevényt tartalmaz. Hogy egy ríktó példát említek; milyen nyelvű nép cseveg így: megyek „focizni“? Bizonyára nem az angol. Az „amerikázik“ se amerikai nyelvű. Mind a kettő itt termett a magyar Duna partján.)

*

A P. mester munkájából kiszedgetett és feljebb elsorolt földrajzi nevek közül — félreértések elkerülése okából mondom — akadhat egy pár olyan is, amelyik esetleg a honfoglalás utáni időkben keletkezett, akadhat 1–2 olyan, amelynek

magyar eredete nem biztos. Ez azonban csak a nevek egy jelentéktelen töredékére vonatkozhatik, úgyhogy az Anonymus és a nála

is korábbi, vagy vele közel egyidős oklevelek igen nagyszámu magyar névanyagából levont következtetés helyességét nem befolyásolhatja

II.

Egyéb tanuk.

Egyéb bizonyítékok.

Ha Árpád honszerzését egyedül csak P. mester mondaná el, úgy nyomban előállana egy hiperkritikus német. Ez filológiai pontossággal, német alapossággal és az ezzel járó egyetlen tudományos, tehát merőv módszerességgel kimutatná, hogy Anonymus nevű ember nem is volt, ilyen nevű író sohasem élt, tehát a magyarok tetteiről nem is írhatott. De ha netalán az a bizonyos P. mester, Béla király jegyzője mégis élt volna, akkor meg nagyhirű munkáját nem ő írta s ha mégis ő írta volna, akkor biztosan egy XIII. századi német regényíró munkájából ollóztatta ki és azt fűszerezte a saját hazafias közhelyeivel. Egyszóval Anonymusnak semmi forrásértéke nincs.

Igen ám, de amit P. mester mond, azt mások is mondják, sőt kiegészítve megerősítik. Aki tehát nem hisz Anonymusnak, senki a parasztság csalfa meséinek, meg a hegedősök csacska énekének, az ne higgyen a német számmazási elméleteknek sem, hanem inkább bizzar magát az oklevelek tanúságára és egyéb tudományok biztosabb magyarázatára.

Mit mond a régészet.

A régészet csak néhány évtized óta tud beszélni. Most már elég érthetően szól arról, hogy az eddig

feltárt sírleletek tízezrei világosan bizonyítják, miszerint *hazánk földje a népvándorlás korában, annak egyik szakaszában sem volt lakatlan föld.* A dunántúli nagy sírmezők (Keszthely, Cikó, Moson, Székesfehérvár), a Szentese vidéki, Szeged környéki temetők, az ország majd minden vidékén fellelhető, de eddig rendszeresen fel nem tárt hun-szarmata-avar jellegű u. n. *soros sírmezők* temetkezési módjának azonossága meggyőzően tanúsítja, hogy *hazánk a Kr. u. III. XI. századokban megszakítás nélkül, folyatódólagosan lakott föld volt.*

Ezekbe a rendes falusi telepedést föltételező temetőkbe folyatódólagosan temetkeztek a nép a honfoglalás előtt, alatt és után is. A temetőkben több a jeltelen sír, több a szegény halott, mint a gazdag úribb rendű — akár csak ma. A régészek se tudnák bennük a temetkezés korát közelebbről meghatározni, ha a szegény pór nép közé nem temetkeztek volna *hódító uraik* is. Ezek azonban szép cifra ruhában, réz vagy ezüst veretű bőr övvel, meg felszerszámozott lovakkal mentek a másvilágra. Így aztán könnyebben meghatározhatják a temetők korát a hozzáértők, pontosan megmondhatják, hogy ez vagy az a temető hun, avar, vagy magyar kori-e? A következtetés azonban

Mit mond a régészet

súntit akkor, ha az V. századi hun kori temetőben csak hun fajú halottakat, a VI—VIII. században csak avarokat, a IX. században csak szlávokat, a X—XI. századi temetőben csak Turánból idelovagolt magyar tetemeket akarnak látni. Sőt a *kétféle népelem egy idejű temetkezését* szépen mutatja — Bartucz szerint — a székesfehérvári öt népvándorláskori temető.

A XI. század vége felé már megszüldött hazánkban a kereszténység. Ettől kezdve felhagynak azzal az ősi szokással, hogy a halottak mellé használati tárgyakat tegyenek. A régi temetők is megszűnnek és megkezdődik a templomok kerítésein belül való temetkezés szokása.

A népvándorlás kor egész ideje alatt az volt a keleti vallási alapon kifejlődött szokás, hogy az 1—2 méter mélyen ásott sírba kelet-nyugati irányban fektették a halottat. Ellátták a legfontosabb használati tárgyakkal, amelyeknek stílusa, ábrázolásai világosan beszélnek az elhalálozás koráról. A kereszténység elterjedése óta a *sírleletek* helyett a templomok kövei, meg az *oklevelek* fakó pergamenjei beszélnek.

A régészet adataiból Nagy Géza mély meglátással rajzolta meg a szkitha-turáni-magyar kapcsolatot. Hampel pedig a hun-szarmata népesorportok összefüggését. Napjainkban Csallány Gábor Szentesen, Móra Ferenc Szegeden, Rhé Gyula Veszprém környékén ezrével tárt fel sírokat a népvándorlás különböző korszakaiból való temetőkben. Csallány a hun-magyar atyafiság, Rhé Gyula az avar kori népesorportok fennmaradásának bizonyosságát hangoztatja. Sőregi János a turáni eszme, a szkitha-ma-

gyar tudománypolitikai elv érvényesítését ajánlja. Fettiich Nándor a magyarországi és dél-oroszországi szkitha leletek közös díszítő elemeit, az avar művészet keleti összefüggéseit derítgeti fel.

Mindenesetre a régészet, egyedül nem döntheti el a hazánk földjén hajdan élt népek nemzetiségét és nyelvi hovatartozását. De azzal a szilárd megállapítással, hogy hazánk földje a bronzkorszak óta mai napig megszakítás nélkül és folyatódólagosan lakott terület volt — biztosít bennünket arról, hogy *Árpád honfoglaló hada nem talált itt üres pusztaságot. Anonymus értesítése tehát nem mese és az erre is, de nem egyedül csak erre alapított következtetés nem lóg a levegőben.*

Az oklevelek víznevei

Már Ortvay is észrevette a víznevek szívósságát. Magyarország régi vízrajza e kétkötetes munkájának előszavában többek között ezt mondja: „... vízneveink elnevezései a politikai átalakulásoktól nagyrészt érintetlenek maradtak. A Duna, Tisza, Maros, Szamos, Körös, Temes, stb. mind oly folyónevek, melyek folytonosságát az avar, hun, római és dák uralmak idejéig szemmel kísérhetni.” (Lásd I. kötet 6. l.)

Valóban feltűnő jelenség, hogy a *honfoglalás előtti korból ismert kisebb-nagyobb folyóneveink közül alig akad csak egy is, amelyik azóta nevet változtatott volna.* — Ugyanerre az eredményre jutunk akkor is, ha Anonymus adatainak ellenőrzése céljából XI—XIII. századi latin okleveleink vízneveit nézzük. Még a jelentéktelen pata, kocsák közül is kevés esetről ne-

vet 8–900 viharos év lezajlása alatt. Így pl. a Bükk hegységben rejtőzködő Tardona falu 1240. évi határjárása alkalmával — mint ahogy ezt „A szentléleki zárda legrégibb említése” c. dolgozatomban bebizonyítottam — tulnyomórészt ugyanazok a patak, hegy és erdőnevek voltak használatban akkor is, mint ma. Ha egy sor vékonyan szivárgó erecske hétszáz évig meg tudja őrizni a nevét, mennyivel tovább élnek a nagyobb folyók nevei.

Árpádkori okleveleink még ma sincsenek teljes számmal kiadva. A legtöbb oklevelet azonban már közli a Wenzel-féle Árpádkori új okmánytár 12 vaskos kötete. Ezekből vagy a Kovács Nándor által készített betűrendes Index-ből legalább 3–4000 víznevet lehetne kisorsolni. A víznevek között azonban nagyon sok olyan kisebb kut, árok, halastó és tócsa elnevezése fordul elő, hogy azok visszamenőleges bizonyító ereje éppenséggel annyi lenne, mint a mostani „ártézi kut”, „strand-fürdő”, „malom árok” vagy más efféle elnevezéseké. A sok névből könnyebb áttekinthetőség végett csak a legrégibben említetteket, tehát csak a tatárjárás előttit és azokból is csupán a jelentékenyebbeket válogattam ki. S főleg az olyanokat, amelyek magyar értelműek könnyebben felismerhetők.

Megjegyzendő, hogy ha a magyar nyelvű köznép csak Árpáddal jött volna hazánkba, akkor nem volna magyar dűlőnevek legkorábbi okleveleinkben. Már pedig vannak szép számmal. Szent István oklevelei közül az 1000. évi görög nyelvű veszprémi völgyi, az 1001. évi pannonhalmi, 1002. évi veszprémi (Húrhida stb. adományozása), 1009. évi pécsi és 1015. évi pécsváradi latin nyelvű oklevelekben szép számú

magyar helynév van. Persze nagy kár, hogy éppen legrégibb okleveleink nem eredetiben, hanem egyrészük 100, másrészük 3–400 évvel későbbi másolataikban maradtak fenn. De az 1055-i tihanyi alapítólevél eredeti és abban is akad több magyar dűlőnév. Így: Segisti, azaz Segesdi tó, Fuk = Fok, Kues-kut = Köveskut, Zilu-kut = Szilkut, Mortis = Martos, Sumig = Somogy, stb.

1075/1217-ből Fizegi = Füzegy, Meler = Mélyér, Aranas = Aranyos, Cris, Kyris = Körös. 1090-ből Budrig = Bodrog, Eurim = Örvény vízneveket olvasunk.

Tatárjárás előtti latin okleveleink magyar víznevei

Víznev	Első előfordulás éve	Jelentése
Ag Duna	1201	Dunaág
Aldouent	1214	Aldókut
Alma	1183	
Aranas	1176	Aranyos
Arpas	1036, 1086	
Balatia	1036	Balaton
Belsar	1231	Belsár
Berekzow (Lycosholm mellett)	1231	Berekszó
Berethe	1237	
Berkyou	1255	Berettyó
Berkest alias Hydus-potok, fluit in Berkoz	1231	Berkesd
Bodrog, Bodrug	1093	
Budrug, Budrig	1067	
Boga Toufeu	1227	B. Tótfő
Bozyas foka	1173	Bodzás foka
Bozyastou	1173	Bodzás tó
Chergou	1218	
Churgo	1219	Csurgó
Chuospotok	1212	Kövespatak
Copos, Copus	1231	Kapos
Cuher	1232	Küér
Cuthsar eri	1214	Kutsár ere
Dedpotoka	1200	
Didvag	1217	Dudvág
Donathava	1228	Dunatava
Dunazel	1223	Dunaszél
Ebes	1067	

Egur	1057	Eger
Egruspothoka	1251	Egres
Egris	1231	Egres
Egrug	1171	Egregy
Gleu tou	1223	Elő tó
Ereus ag	1231	
Eurem	1093	Örvény
Earmenes	1219	Örvényes
Feyrthou	1234	Fehértó
Fekete sar	1216	
Fekete viz	1231	másképp Monyorós
Fekete rhe	1211	F. rév
Ferteu	1211	Fertő
Ferghes er	1238	Férges ér
Fihed heri	1214	
Fizeg, Fizig	1086	Füzegy
Folutoa	1231	Falutava
Fuk	1238	Fok
Garmas potoka	1210	
Gastuna	890	Gesztenye
Gemulsinus	1214	Gyümölcsénes
Gerne vize	1219	
Gungus	1217	Gyöngyös
Hagymas	1093	
Halagos	1161	
Halap	1231	
Hango	1230	
Harangud	1211	
Her	1229	Ér
Hydus	1231	Hidas
Holt wag	1223	
Hornad	1231	Hernád
Homuser	1067	
Homuspotok	1231	
Hucseos	1211	
Humorou potok	1210	
Keurs, Keurus	1171	Körös
Kyris	1086	
Koaspotok	1231	Kováspatak
Kuken-egur pothok	1296	Kökény éger
Kuyar	1135	Kőárok
Lapus	1231	Lápos
Lapus feu	1224	Láposfő
Lenozou	1239	Lenaszó
Ludos er	1239	Ludas
Meges potoch	1219	Meggyes
Myler, Miler tou	1237	Mélyér tó
Mocher	1231	
Mogoroud	1237	Mogyoród
Monorous	1231	Mogyorós
Moris	1219	Maros
Mozol	1234	Marcal
Nados	1213	Nádas
Noger	1239	Nagyér
Alma	1231	Alma
Peles	1231	(Hodos-ba)
Piscaros to	1232	Piskáros tó
Pwk er	1228	Pök ér
Queureus	1211	Körös
Qumlou uolgu	1086	Komló völgy

Racpotok	1216	Rák
Saar	1067	Sár
Saard, Saartou	1217	Sártó
Saharret	1228	Sárrét
Sajo, Syov	1230	Sajó
Soyov	1237	
Sartue	1067	Sártó
Sarus	1231	Sáros
Seeg'	1239	Szeg v. Szék
Sailvas feu	1231	Szilvásfő
Sebes	1137	
Secues	1211	
Sernes	1227	
Soust	1219	Sósd
Tenerhero	1036	
Tolomas	1227	
Wagkuz	1237	Vágköz
Weguhomoe	1194	
Wios	1173	Vajas
Wirthis	1146	Vértes
Wyzes fener	1239	Fenyér
Ukerag	1093	völgy
Woyos, Voios	1194	Vajas
Urkuta	1093	
Ueurton	1214	Okortó
Zabadhegh	1093	völgy
Zakadath	1231	Szakadát
Zyndpathaka	1176	Szind
Zomus	1231	Szamos

Ha egyéb tanunk nem maradt volna fent Anonymus támogatására, csak az ősi víznevek, ezek seregese mint koronatanu egymagában is eldöntené az ugor-magyar-ság ezer évnél sokkal előbbi itt lakását.

Vár- és személynevek.

De a vízneveknél mindenesetre kevésbé szívos életű vár, vidék, megye, hegy és erdő nevek sorában is sok a honfoglalás előtti nem szláv, nem germán és nem török eredetű földrajzi nevünk. Anonymus ilyenfajta nevei (mint fentebb elsoroltuk) sokszoros tömegben fordulnak elő korai okleveleinkben.

Szent István királyunk nagy tettei közé számítják iskolai könyveink az első kolostorok, a tiz püspökség megalapítása mellett pl. a 45 első vármegye megalakítását is.

Ez a jóhiszemű, kegyes és glóriakációs célzatu állítás azonban teljesen alaptalan. Én Erdélyi László tanításával tartok. Ez a szinte mikroszkópos alapossággal és természettudományi módszerrel dolgozó nagy tudósunk (aki egyébként bencés szerzetes), az Árpádkorról szóló munkájában megírta, hogy csaknem valamennyi vármegyénk meg volt már Szent István előtt is (talán az egy Abauj kivételével), sőt a legtöbb megye névadó vára, castruma, a honfoglalás előtti időkből létesült.

Erdélyi szerint: „A várak száma Szent István idejében valami harmincra nőtt. Néhány új várat valószínűleg István építtetett, de a vár-ispáni intézmény és a várőrök szabados osztálya frank eredetű és szláv. (Tehát honfoglalás előtti!) Csak ezekkel tudta Géza fejedeleme és István megtörni a magyar törzsfőnökök, pogányok lázadásait“. (L. Erdélyi: Árpádkor 90. l.) Erdélyi csak azokról a várakról ismeri el, hogy István korában épülhettek, amelyek magyar nevűek. Ezeket is csupán azért tartja ily későinek, mert „magyar“ nevük van!!

Nemcsak Erdélyi, de a krónikák is úgy mondják, hogy Szent István az idegen német lovagok vezetésével és az Árpád vitézei által meghódított parasztsággal és várszolgákkal törte le a honfoglaló turk-magyar nemzeti osztályt. Koppány somogyi és Gyula erdélyi vezér az István király vérrokonságához tartoztak és mégis felügyeltetés meg börtön lett a sorsuk, birtokaik pedig német lovagok, vagy az, akkor még túlnyomórészt idegen jövevény papság, idegen szerzetesekkel benépesített kolostorok kezébe kerültek. De az ősi paraszti népség is ekkor jutott több szabadsághoz.

Egész vagy félszabad állapotú néposztályok keletkeztek, melyek még kétszáz év múlva is védelmezték „Szent István adta szabadságaikat“. (U. o. 188. l.)

A honfoglaló török nyelvű hódító réteg gyors beolvadását tehát Szent István erőskezü újrendformálása és a kereszténység teljes elterjedése tette lehetővé. A parasztság túlnyomó része egyébként Szent István előtt is keresztény volt, még pedig a nyugati ország-részekben a római, délkeleten a görög szertartást követően, mint ahogy azt a legendák s a korai oklevelek adatai (Szent István első oklevele pl. nemcsak hogy görög nyelvű, de a görög orthodox liturgia kétségtelen jeleit viseli magán) és a legrégibb személynevek igen nagy rétege mutatja.

Amikor a magyarság ugor és török ága a kereszténységben egyesült, megszűnt a kétféle nyelvűség is. A természetrendje szerint a sokkal kisebb számú törökség nyelvmaradványa, csak mint az ugor-magyar nyelv egyik jelentős török kulturrétege tanuskodik ma már Árpád török hadának beolvadásáról.

A magyarság ugor és török kettős rétegét az is mutatja, hogy a honfoglaló nemzetségek leszármazottai túlnyomórészt török személyneveket viseltek. Ezzel szemben a szolgák és paraszti osztály a legzamatosabb tösgyökeres magyar elnevezéseket használja — ugyanegy időben. Karácsonyi János. A magyar nemzetségek az Árpádok korában c. hatalmas munkájában rengeteg anyagot halmozott össze a nemzetségek személyneveiből. Ebből az derül ki, hogy a honfoglaló nemzetségek, valamint a besenyő utódok törökös hangzása, a Szent

István és utódai által birtokokhoz juttatott jövevények német és szláv hangzása neveket viselnek. De ugyanekkor úgy a várszolgák, mint az egyházak jobbágyi vagy szolgarendű népségei ha nem bibliai, akkor többnyire tiszta magyar nevek. Ime néhány paraszti név:

1203-ban Arad megyében az Ér-Sáros, Hölgyes, Fok, Hodos, Kengyel és Körös magyar nevű vizek melletti falvakban: Ország, Herceg, Leső, Seres, Negyed, Parkas, Együd, Sonkoly, Tompa, Seréd, Nánás, Tok, Madaras, Fenyér, Rágod, Boka, Fan, csal, Várad, Váró, Némely, Zarándi, Rigó, Hálalos, Píged, Szemző, Bános, Viadal, Rados, Kőkös, Erdő, Mondó, Tagadó, Magd, Beke, Szónok, Unoka, Nemfi, Inos, Verebely, Tárkánd, Erdős, Szőlend, Szatymaz, Szopos, Éles, Mages, Vasad, Sós, Legény, Egyebes, Som, Torda, Vendég, Tata, Monas, Ravazdi, Uras, Kakodai, Bákés, Sámodi, Baresa, Népedi, Aladár, Csompos, Péntek, Marosd, Tétős, Látomás, Ágos, Arad, Pata stb.

Ezeket egyetlen oklevélből irtam ki, de ennél jóval korábbi és még több szolgarendű magyar nevet tartalmazó oklevelünk is van. A Zolnai—Szamota Oklevélszótárban ezrével vannak a paraszti népség magyar nevei, de a birtokos osztályhoz tartozók gyéren szerepelnek.

Anonymus és az oláh beköltözés

Anonymus majd minden adatát annyiszor megrosztalgatták, már, hogy a rosta likán talán minden adata átbujt. Ott aztán ki a buzás zsákba jutott, ki az ocsu közé került. Aki mérgesen rángatta a rostát, annak az ocsuja szaporodott fel, aki szelidebben riszálta, annak

a tiszta buzája lett több. De bár-hogyan forgatták is a rostát, csak azért is benne maradt egy jókora kődarab. Ez pedig: *Gyuló vezér oláhjai Erdélyben*. Ez a kő valóban Anonymus hitelességének a próbaköve.

Anonymusnak ezt az értesítését az oláh politikusok és történésírok természetesen felkapták, mert szerintük ez a híradás a dakóromán leszármazás elméletének egyik láncszeme. No de amit az ő történet tudásaik tanítanak, az nem annyira história, mint inkább hazafias költöztetés. *Lapedatu* nevű volt közoktatási miniszterük pl. ezeket írta 1922-ben a kolozsvári román történelmi intézet évkönyvében: „Dáciában ezer évi idegen uralom után ma... a román nép azzal a joggal, melyet neki a történeti elsőség, a néprajzi fölény és a politikai jelentőség ad — gyakorolja a szuverénitást, amelyet eddig... a magyar állam bitorolt ezeken a részekén. (Bissenus közlése a Magyarságban.) Én ehhez a megállapításhoz csak annyit fűzök hozzá, hogy Erdély meghódításában Traján római, valójában *nemzetközi* légiónak mellett legnagyobb szerepe volt a *jazig*—szarmatáknak a Nagy Alföld akkori lakóinak. De magoknak a *dák* alattvalóknak is bizonyára szarmata népség volt a zöme, különben nem róluk nevezték volna el Dacia fővárosát *Sarmisgethusának*. Persze akad az oláh tudósok között is ma már egy-kettő, aki óvatosan, a sorok között szelidebb hurokat penget. Így pl. *Pusca-riu S.* egyik közleményében csodálkozik (!) azon, hogy *Erdélyben egyellen városnak sincs dakóromán neve*. Még nagyobb bukkenő neki az, hogy *egyetlen nagyobb eszka folyónak sincs ősi oláh névvalakja*. A

tanulmányt azonban nem meri le-
vonni.

Az oláh „hazafias“ elmélettel szemben a magyar történészek és nyelvészek elutasító álláspontot helyezkednek. Erdélyi László Árpád-kor c. munkájában pl. a római hódításnál rámutat arra, hogy az oláh nép nem lehet római és dákok beolvadás ivadéka, amit nem csak a római megszállás rövid ideje (Kr. u. 106–270), a dákok nagy elkeseredettsége s a dáciai macedon légio görög volta, a segédcohorsok sokféle nyelve, hanem az is bizonyít, hogy a dákok nőkkel összeházasodott többféle idegen katonák ivadéka csak a dákok anyanyelven olvadhattak volna össze, amikor tőlük délre a Balkán félsziget és Kis-Ázsia sokkal hosszabb római megszállás után is görög maradt s Pannónia 400 év alatt sem lett román. Már pedig az oláh nyelvben nincs dákok elem. Az oláh nép története Thesszáliában, Albánia határán indul meg az V–VII. században.

Legvilágosabban összefoglalja a mai tudomány tanítását Melich Jánosnak a Napkeletben megjelent pompás tanulmánya. Ennek rövid summája az, hogy az oláh nép és nyelv a macedón-albán határos földön alakult ki a VII–IX. században. Az oláh pásztornép ezt a tájat, ahol cincár testvéreivel együtt élt, nyelvtörténeti okokból a VII. századnál előbb és a IX. századnál később el nem hagyhatta. Még ebben az őshazában vette föl a keresztény vallást is.

Nemrégiben egy Brüske nevű tudós kimutatta, hogy Moldvában a rutén és oláh nép már 1100 körül érintkezett egymással. Moldova azonban messzebb van Macedóniá-

tól, mint Erdély, így oda valamivel később vándorolhattak be.

A mai komoly tudomány tehát ebben a kérdésben sem áll szöges elentétben Anonymus értesítésével, aki elbeszéli, hogy Tuhutum magyar vezér hogyan foglalja el Gyeló tartományát. P. mester híradása több okból is hitelt érdemel. Ime néhány történelmi tény pontozatokba foglalt rövid vázlat.

1. Az oláhság balkáni őshazájából a VII–IX. század folyamán nyelvtörténeti alapon is elvándorolhattak.

2. Az oláhság a VIII–IX. században mindenesetre a bolgár birodalom alattvalója volt. Ezt bizonyítja az oláhok orthodox vallásának kimondottan *bolgárszláv* jellege és egyházi nyelve. Mint bolgár alattvalók *csak* akkor vándorolhattak be tömegesebben Erdély havasi legelőire, mikor az avar birodalom hanyatlása után, miként az Alföld, fel Munkácsig, azaz *Erdély is bolgár kézre került*. Tehát legvalószínűbben a IX. században, esetleg újabb rajaik a X. században.

3. Egy 1231. évi oklevél egy fogarasi birtokadományozásnál megemlíti, hogy Trullh nevű oláh ősei már emberemlékezet óta birtokolták azt a helyet s akkortájt költöztek oda, amikor ott még a *bolgárok* voltak az urak.

4. Teljesen meddő dolog ma már azt állítani, hogy az oláhok csak a XIII. század elején szivárogtak be Erdélybe, de ott is csak Fogaras vidékére. Ez az állítás nem tartható fenn több okból.

Először is nem helyes azért, mert az oláh, mint balkáni nép nem szaporább, mint a középeurópai fajták. Amióta hazánkban a népmozgalmat számszerűleg kimutatják, azóta kiderült, hogy az oláhság természetes

szaporodási aránya még valamivel kisebb, mint az ugyanottani magyarságé. Sőt az elszakítás óta sem változott meg ez a helyzet, mert a városokba töduló román elemek tömege erősen lenyomta az erdélyi oláhság születési százalékát. 1927-ben pl. Erdélyben a születések száma mindössze 28,7% volt, a természetes népszaporodás pedig csupán 3,8%, holott ugyanakkor a megeseonkított és városiasabb lakosságu Magyarországon 8,0%-ra rugott a népesség természetes növekedése. Megjegyzendő, hogy ugyanakkor, 1927-ben a Bánátban, az oláh egyke fészkeben, még csak 0,04% volt a népszaporodás, ami a népsorvadásnak esalhatatlan jele. Ezzel szemben a székelység még erősen tartja magát. Az oláh népelem terjeszkedése Erdélyben nem nagyobb szaporaságában, hanem abban gyökeresik, hogy tatár-török-német pusztulástól jobban mentesült hegyi rejtekeiben. Aztán a városi kultúra sorvasztó hatásától is mentes volt a régi időkben.

5. A Tiszától keletre eső ország-részekre kevés okleveles adatunk van. Így tehát a korai időkbe vonatkoztatva csak *negative* lehet azt állítani, hogy ott a XI–XII. században nem laktak oláhok. 1203-ban azonban már felbukkan néhány oláh *személynév* az aradi prépostság javainak és szolgáinépeinek összeírásánál. Mindenesetre igaz, hogy az ott *összeírt* népek túlnyomó többsége biztosan magyar volt. Magyar volt ugyanott az összes falu és víznév. Ma már ezen a vidéken nagy többségben él az oláhság. 1203-ban azonban csak az alábbi nevekről gyaníthatjuk az oláh tulajdonost: Bupa, Ferul, Focate (tüzes, heves), Fiehur (kiesor), Nuquez (dió).

Ezekon kívül több *görög keleti jellegű keresztnév* viselője van az összeírásban felsorolva, de ezek nemzetiségét nem is gyaníthatjuk. Ilyenek: Demeter, Kozma, Brisa, Domit, Ilaris, Carasim stb.

6. A XIII. század végén már Bihar megyében, Belényes fölött a hegyekben *tömegesen laknak*. (L. Györffy délbihari vonatkozású munkáiban.)

E század végén és a következő elején Erdély földjéről oláh rajok vonulnak le, még pedig előbb Fogarásból Havasalföldre, később Máramarosból Moldovába. A XIV. században tiszta oláh lakosságu falvakat említenek a három Földön (Kolozs és Szilágy megyék között). Feleken Kolozsvártól 3 km-re, s Torda közelében.

Ezek a helyek sok más falvakkal együtt kimutathatólag oláh lakosságuk voltak már a XIV. században, pedig jó távol esnek Fogarástól. Ezeknek a faluknak, valamint a közelükben levő folyóvizeknek, patakoknak magyar neveik vannak. Mivel az oláhok sem spórákkal szaporodnak, föl kell tennünk, hogy ezekre a helyekre nem a XIII–XIV. században, hanem jóval korábban, mindenesetre Szent István előtt telepítették őket.

7. Az oláhok *görög keleti vallásuk* miatt sem igen nyertek volna bebocsáttatást Szent István kora óta. Az 1330 körüli pápai tizedlajstrom térképére ha ránézünk, azonnal feltűnik a sok fehér folt, mely jórészt egybeesik a máig görög keleti és görög katolikus lakosságot kizárólagosan lakott területeivel. A fótoklakták római katolikus Félvidék pl. mindenfelé el volt látva plébániával.

Görög keleti kolostorok és templomok számos helyen vannak em

Itt a XIII–XV. századi oklevelekben. Sőt egy műemlék jellegű régi oláh templom is megmaradt, t. i. a vajdahunyadi gör. katolikus balkáni stílusú templom, melynek korát Möller István a XIII. századra teszi (l. *Historia* 1928. évf. 74. l.) Ez annál feltűnőbb, mert az oláhok elsősorban óvszázadokon át csak fából építkeztek.

8. Hogy az oláhok elébb bolgár alattvalók voltak, az is mutatja, hogy helyneveik és a kisebb patakok elnevezéseiben feltűnően nagy náluk az albán és bolgár-szláv elem. Az erdélyi oláhvidékek szláv elnevezései nem a bolgárszláv őslakosság, hanem a balkáni bevándorlás bizonyítékai. Százával feltehetően Erdélyben is, a Balkánon is a Csernie, Ponor, Szelište, Buesum, Vidra, Szohodol, Bisztra, Lupsa, Lunka és ki tudná elsorolni, hány egyéb jellegzetes balkáni helynév.

Kik voltak Erdély őslakói?

Ennek az ügynek koronatanulói a folyónevek. Már pedig a Tiszától keletre eső tájak víznevei úgy Anonymusnál, mint Ortva Árpád-kori kötkötetes víznévgyűjteményében, ugyancsak a történelem folyamán kialakult és ma is használatban levő, a magyar, erdélyi szász és oláh nyelvben közösen meghonosított víznevek vitathatatlanul magyar eredetűek, magyar őslakosságra vallanak.

Anonymus víznevei: Tisza, Szamos, Almás, Kapus, Sár, Omsó ér, Körös, Józsa, Tekerő ér, Tur, Kőrögy, Maros, Csesztreg, Böge, Temes, Föveny rév. E 16 névből 9 félreérthetetlenül magyar értelmű. De az —s képzős szavak egyike sem lehet más. A 16 név közül egyébként

mai napig egyről sem tudták bebizonyítani, hogy más, idegen nyelven volna valami jelentésük.

Ortva XI–XIII. századi víznévgyűjteményéből elsősorban a jellegzetesen magyar —s melléknévképzős végződésű, aztán az egyéb világos értelmű neveket közlöm. Könnyebb áttekinthetőség céljából megyék szerint csoportosítottam őket.

Alsó-Fehér megyében: Maros, Nádas-patak, Poklos, Sárd, Tó, Ulvarág, Boesárd.

Arad megyében: Száraz ér. Ugyanitt egyetlenegy újabban előkerült oklevélben, 1203-ban: Körös, Sáros, Hölgyes (t. i. Menyétes), Hodos, Ér, Fok, Kengyel víz.

Beszterce-Naszód megyében: Szamos, Sajó, Bodagd.

Bihar megyében: Gyepes, Körös, Medgyes, Somos, Hévíz, Berejkő, ma Berettyó, Tekerő, Szakál ér, Szil ér, Omsó ér.

Brassó megyében: Tömös, Barca, Olt.

Fogaras megyében: Árpás, Eger.

Hunyad megyében: Nádos-patak, Feredő gyögy.

Kis- és Nagy-küküllő megyében: Hévíz, Küküllő.

Kolozs megyében: Almás, Aranyos-foka, Darvas-tó, Nyulas, Nádas, Sebes, Szamos, Aszujó sód, Borzasztó mocsár.

Krassó-Szörény megyében: Temes.

Maros-Torda megyében: Szakál.

Szatmár megyében: Hidas, Erősi, Füzes, Hodos, Kékes, Kovás, Lápos, Berkesd, Berekszó = ma Burszó az 1236-ban említett Fentősi erdő mellett, Bika patak, Fertő, Fekete víz, másképp Monyorós, Sár, Somos. Egy újabban előkerült oklevélben 1181-ből a Szamos mellett:

Sebes-patak, Tur, Ered, Sár és Kerekto.

Szilágy megyében: Almás, Egres, Egregy, Szilágy.

Szolnok-Doboka megyében: Egres, Gyékényes, Lápos, Szamos, Sajó, Mélysed.

Temes megyében: Temes, Harangod, Bega.

Torda-Aranyos megyében: Aranyos, Örményes.

Ugocsa megyében: Homus patak.

A Székely-föld ezen korbéli vízeiről még nem szólnak az oklevelek. Annyi bizonyos, hogy ott akkor is magyar folyónevek voltak használatban.

Az erdélyi folyónevek tanúsága.

Erdélyben nemesak a fent elsorolt víznevek magyar eredetűek. Hogy csak egy néhányat pótoljam meg; ott folydogál a Vargyas, Homoród, Nyárad, a másik Almás, Szartós, Pogánis, Karas, Berény, Gyógy, Székás, Hideg, Hortobágy, Gyéres, Ludas, másik Kapus, Görény, Bodza is.

A Trianon óta elszakított ország-részen még legalább vagy ezer magyar víznevet lehetne felsorolni. — Természetesen ezek között sok apró patak is lenne s ezeknek az őslakosság kilétének megállapításához értéktelen volna a bizonyító erejük. Ellenben minél nagyobb valamely folyó, annál messzebb időre nyúlik vissza nevének eredete. Annak elbírállására, hogy melyek hát keleti országrészeink legnagyobb vízei, saját válogatásom helyett mások, háboru előtti térképkészítők selejtezésére bízom az ügyet.

Kogutowicz iskolai fali térképén és iskolai atlaszában hegy- és vízrajzi lapján csak a jelentékenyebb,

t. i. földrajzi szempontból legjelentékenyebb folyók neveit írja ki. — Szerinte a Romániához csatolt területeknek ezek a legnagyobb folyói:

Tisza; Visó, Iza, Tur, Kraszna, Ecsedi láp, Száraz ér, Aranka.

Szamos 2; Lápos, Sajó, Beszterce, Almás.

Körös 3; Ér, Berettyó, Dragán patak.

Maros; Nyárad, Küküllő 2. Aranyos, Sebes, Sztrigy, Riumare, Jára, Gyógy, Ompoly, Kapus.

Olt; Fekete ügy, Barca, Vargyas, Homoród, Hortobágy, Cibin.

Temes; Bega, Bisztra, Pogánis, Berzava.

Duna; Karas, Nera, Cserna; Tatros, Bodza, Zsil.

A Kogutowicz-térkép 51 folyóneve eredet szerint így oszlik meg:

magyar eredetű folyónév	33,
szláv eredetű folyónév	6,
oláh eredetű folyónév	2,
ismeretlen eredetű folyónév	10.

Nagyon tanulságos szám: 51 víznévből csak két hegyi pataknak adott nevet a oláh lakosság — mások szerint/700, szerintem 1000 év alatt. A magyar eredetű víznevek közül 16 a jellegzetes —s képzős név. Az ismeretlen eredetűek között is bizonyára lappang még olyan magyar elnevezésű, melynek a régiségtől ma már nem lehet kihámozni az értelmét. Ha ezek valamelyik indogermán nyelvből formálódtak volna ki, ezóta biztosan megfejthették volna őket.

Sajátságos dolognak látszik, hogy Erdély öt nagyobb folyójának a neve közül négy —s végződésű. A Szamos, Körös, Maros, Temes nevét más nyelvekből megfejteni nem lehetett, a magyarból pedig meg sem kísérelték. És pedig azért nem, mert a szófejtő a magyarok eredetéről

hirdetett dogmával összeütközésbe kerülhetne. Pedig a *Maros név másfelé is előfordul*. Máramaros megye, Nagymaros és Kismaros Esztergommal szemben fekvő faluk nevében is teljesen egy és ugyanazon szó. A szó gyöke is lehet magyar, hiszen *d (t)* képzős, *Mart (= part)* változatában leggyakoribb helyneveink egyike. A *Körös* szó töve a „kör, kerül” szintén gyakori név. Régi alakja gyakran *Keres*. Ugyanczen gyökü a *Tisza* mellett *Nagy-Körös* s az *Anonymus* *Tekerő* ere. (A *Körös* víznev nem tévesztendő össze *Körös* nevű község neveinkkel, amelyek a körisfától vették nevüket.)

De ha a *Maros*, *Körös* szógyöke, a *mar* és *kör* alapszó esetleg nem magyar eredetű lenne is, —s képzős alakjukban már a honfoglalás előtti adatokban is magyarok voltak.

A magyar források mellett hallgassunk meg erdélyi szász tanut is. Egy inkább magyar gyűlölő, mint semleges nagyszebeni térképrajzoló, az 1848/49-es események után készített térképén, mely *Erdélyt* ábrázolja, a következő vízneveket írta ki. (A térkép pontos címe: *Karte des Grossfürstenthums Siebenbürgen, vierte... Auflage*. Hermannstadt. Verlag von Th. Steinhauszen, 1862.)

A szászok folyónevei.

Szász neve	Magyar neve
Viso	F. Visó
Iza	F. Iza
Gr. Szamos	Fl. Nagy Szamos
Kl. Szamos	F. Kis Szamos
Warme Szamos	F. Meleg Szamos
Kalte Szamos	F. Hideg Szamos
Lápos	Fl. Lápos
Szilagy	B. Szilágy patak

Kraszna	F. Kraszna
Berekyo	F. Berettyó
Sebes Körös	F. Sebes Körös
Kl. Körös	Fl. Fehér Körös
Maros	F. Maros
Aranyos	F. Aranyos
Kl. Kokel	F. Kis Küküllő
Gr. Kokel	F. Nagy Küküllő
Weiss	F. Viza
Szekas	F. Székás
Sebes Mühlbach	F. Sebes
Orestiora	F. (Szász) Városi p.
Strehl	F. Sztrigy
Riu mare	F. Riu máre
Alt	Olt
Fekete üg	F. Fekete üg
Tömös	F. Tömös
Burzen	B. Barca
Schnelleb	(Sebes?)
Weidenbach	Vidombáki p.
Harbach	F. Hortobágy
Cibin	F. Cibin
Czód	B. Cód p.

Mint látni lehet, a szászok által használt folyónevek túlnyomó többsége szintén magyar elnevezés. Német neve csakis a Nagyszeben és Brassó melletti kisebb patakoknak van. Eszerint

magyar nevü	20,
német nevü	4,
oláh nevü	1,
szláv nevü	2,
ismeretlen nevü	4.

Oláh eredetű folyónevet egyet használnak a szászok. Ez a *Riu mare* patak a Retyezátban. De oláhos végződésel használják az *Orestiora* nevét is, mely a *Szászváros* fölötti hegyi pataknak a magyar „város” szóból képezett alakja.

Oláh folyónevek.

A nagyobb folyónevek közül egyiknek sincs oláh neve, hanem ők is ugyanazokat az elnevezéseket hasz-

nálják, mint a magyarok és szászok. Persze a *Marost* *Mures*-nek, a *Szamos* *Szomes*-nek, az *Aranyost* *Aries*-nek ejtik. Egyetlen nagyobb folyó a kivétel, t. i. a *Küküllő*. Ezt a szászok *Kokel*-nek fordítik el, az oláhok ellenben *bolgár-szláv* nyelven *Tarnavá*-nak írják, de *Tirnavá*-nak ejtik. A *Tirnavá* nevet bizonyára *bolgár* kenézeik adhatták a *Küküllő*-nek, mert *Melich* szerint ennek a víznek a *kökény* szó a magja, aminek *bolgár-szláv* fordítása a *Tirnavá*.

Oláh eredetű folyónevekről Erdélyben nem beszélhetünk, mert ilyenek nincsenek. Kolozsváron 1921-ben megjelent egy térkép, mely a *Dictionarul Transilvaniei* c. könyvhöz volt csatolva. Innen szedtem ki az alábbi oláh folyóneveket:

Magyar neve	Oláh neve
Almás	Almás
Aszó	Oszoj
Aranyos	Aries
Berekszó	Birszó
Ér	Jér
Gyógy	Gyóázs
Karas	Karas
Körös	Kris
Lápos	Lápus
Maros	Mures
Néra	Néra
Nyárad	Nyirázs
Olt	Olt
Poganis	Paganis
Sebes	Sebis
Szamos	Szomes
Székás	Székás
Szivágy	Aszuázs
Temes	Timis
Vargyas	Vargyis

A lakosság elsőbbségének tanut, a folyónevek tehát a magyar ősiség bizonyosságát vallják. A folyónevek hangos beszédét vajjon nem

hallják-e a bukaresti akadémia tudósai? Hogy is mondja a nótá: Vagy alusznak, vagy nem hallják... Vagy talán *nem is akarják*...

Nyelvtörténeti bizonyítékok.

Nem olyan vészes dolog az a nyelvészet, mint ahogy talán a szó végződése sejtetné. Igaz, hogy az etymologia nevű vesébe látó tudománynak van ám olyan magas foka is, mely már nem a földön botorkál, hanem fenn az éther hullámain lebeg. Ámbár úgy lehet, hogy ez már valójában nem is annyira tudomány, mint inkább alchimia. Ezzel azt is bizonyították már, hogy az amerikai indiánok, meg az ó-egyiptomiak nyelve és a magyar nyelv is rokonok. Az alábbiakban korántsem megyünk olyan messzire, mert itt csupán kézzelfoghatóbb bizonyítékokról lesz szó.

Előre bocsátom, hogy ebben az alkalomszerű közleményben lehetőleg kerülöm a *szakszerűséget*, de erre a megfelelő román betűformák hiánya is kényszerít. Mind azáltal nem hagyhatom el teljesen eme nyelvtörténeti bizonyítékokat, mert éppen ezek támasztják alá egyik állításomat, t. i., hogy az erdélyi magyar és oláh nép 700 évnél régebben laknak együtt vagy egymás közelében. Ezek a megfigyelések különben *ujak* is.

Közismert dolog, hogy a magyar szavak nem mindig úgy hangzottak, mint ma. Ez a három szó az alábbi három megjelölt korban ilyen változást mutat:

XX. század: eger, erdő, Maros.

XIII. század: egur, erdeu, Morus.

XI. század: agir, ardeu, Moris.

Vagyis a szókezdő e a X–XI. században az eger, erdő, stb. szavakban még a hangnak ejtődött.

Az Eger és Erdély szokat Anonymus még: Egur, Erdeuelu alakban írta, míg előtte az „egni” püspökség megalapítása idején „agri” volt a kiejtés, amit bizonyít a Szent István idejében alapított püspökség máig használt latin „Agriensis” neve. A Maros szó Anonymusnál Morus, ő előtte Moris. A szóvégi -os előbb -us, még előbb -is volt. A dunántúli Martos a XIII. században Mortus, 1055-ben Mortis.

Nos mi következik ebből a magyar szavakban törvényszerű magánhangzó változásból? Ha előke-riül valamelyik ládafiából egy régi magyar írás, annak körül könnyedén meg lehet határozni a magyar szavak hangfokozatából, még ha nem lenne is oda írva, hogy írták ebben s ebben az évben.

A nyelvtörténész munkája a geológuséhoz hasonlít. A negyregy a furólyuk mélyéről kikotort földrétegre soha sincs oda írva, hogy mely geológiai korszakban képződött. De akadt a homokban, anész közben csigahéj, kagylóhéj, mégymás, vagy a szénrétegben halnak, növénynek a lenyomata. Ezek az u. n. *kövéletek* minden korszakban mások. Csak egy pártat leljen meg a geológus, mindjárt megmondja, hogy milyen kori a *kövélet* tartalmazó réteg.

Az oláh nyelvbe jövevény szóként átment ó-magyar szavak is ilyen *korhatározó kövéletek*.

Sohase képezte vita tárgyát, hogy a magyar egerfa (ma: éger) nevétől kapta nevét Eger városa, ugyancsak a mellette folyó Eger vize. Mint fentebb említettem, Anonymus ezt a folyót Egur (ejtve Egür) alakban írta. De mivel az egri püspökség alapításakor még *Agir*-nak ejtették az Eger nevet, így rögzítődött meg a latin nyelv-

ben. (Persze nemcsak ez az egy, hanem több szó is mutatja ezt a változást!)

Mikor az oláhok Erdélybe költöztek, akkor még Erdély nevét is Ardeuelu-nak hívták az odavalók. Így hallották ezt először a már ott talált lakosoktól az újabb jövevény oláhok, tehát szókezdő *a* betűvel ment át a nyelvükbe. De az Erdélyben szintén igen gyakori Eger, Egres (= Égeres) víznevek is bizonyára *Agir*-nak, *Agris*-nak hangzottak akkor, mert így hangzanak az oláh nyelvben még ma is.

Az oláh nyelvbe átment szókezdő *a*, az újabb *e* helyett; a Maros—Morus—Moris szabályos fejlődését visszatükröző régi *is* az új *-os* szótag helyett és még több más nyelvtörténeti jelenség, mivel nem szórványosan, hanem tömegesen és szabályszerűséggel következnek, félre nem tolható *tanuk a magyar-oláh első érintkezés idejére nézve*.

(Néhány oláh betű olvasása: s = sz; s = s; t = c; c = k, es; ch = k; j = zs, stb. Pl. Egerbegy neve oláh írással Agribiciu, de az ejtése Agribicsu. Az alábbi összehasonlításban csak a kiejtés szerint következnek az oláh névalakok.)

Mai szókezdő *e* helyett ó-magyar *a* hang.

Magyar név	Oláh név
Ecsellő	Acsiliu
Egerbegy	Agribicsu
Egeres	Agires
Egerhát	Argihát
Egres	Agris
Egreshely	Agries
Egres-patak	Agires
Egrestő	Agristen
Élesd	Álesd
Elyüs	Aleus
Erdőd	Ardéd
Erdő-falva	Ardeu

Erdély	Argyeál
Erdőszáda	Arduszát
Erked	Arkind
Erőd	Ariusd
Esküllő	Astileu
Etéd	Atid

Szó belsejében is gyakori az *a* újabb magyar *e* helyett, szókezdő *h* és *c* (= *k*) hangok után. Így pl. Herepe = Harapea; Kémer = Camar; Kendő = Candu.

Ujkori *-os* helyett ó-magyar *-is* végződés.

Az annyira jellegzetes magyar *-os* melléknév-képző helyett Anonymus korában *-us*, még régebben *-is* járt. Pl. Sáros, Sáros és Sáros; Rákos, Rákus és Rákis; Nádas, Nádu és Nádis. Ugyanígy: Bafaton, Boloton, Bolotin. Az igen nagy régiséget eláruló *-is*, *-in* végződést mutatják:

Magyar név	Oláh név
Rákos	Rákis
Argyas	Argyis
Vargyas	Vargyis
Sonkolyos	Sunkuis
Aklos	Okolis
Aranyos	Aranyies
Nádas	Nádis
Hodos	Hodisa
Bagos	Bogis
Mocsáros	Mocseris
Mocsolya	Mocsirla
Poklos	Paklisa
Mutos	Motis
Hálalos	Hálális
Cintos	Acintis
Bábony	Bábin
Bátöny	Bátin
Zsombor	Zsimbor
Málom	Málin
Asszonynepe	Aszinip
Bodola	Budila
Máron	Márin
Domb	Dimb

Omboztolke	Imbuz
Somogy(om)	Smigy
Somkerek	Sintyereag
Somlyó	Simleu

(V. ö. XI. század: Simig, XII. század: Sumig, XIII. század: Sumig, mai: Somogy szavainkkal!)

A magyar nyelvből a románba átment kölcsönszavak az *e*—*a*, —*os* —*is*, *o*—*i* hangmegfeleléseken kívül sok más régies színt mutatnak. Igen régies az *e* helyett használt *i*, mai *o* helyett használt *u*.

Pl. Füzés = Fizis, Füzeg = Fizig, Sebes = Sebis, Berkes = Berohis, Kékes = Kéhis, Ménes = Minis, Gyékényes = Gyikis, Temes = Timis, Örményes = Urmenis, Gyéres = Ghiris, Hegyes = Higyis, Kertes = Kertis, stb.

Ugyancsak nagy régiséget mutatnak: Kövi = Cuvin, Örvénd = Urivind, Váradja = Oarda, Várca = Oarlza, Monyoró = Minereu, Dombó = Dimbau, Bonyha = Bachnea, Bólya = Buia, Bürkös = Barghis, Csapó = Cipau, Sajó = Sieul, Nyulas = Milas, Nyires = Mires, stb.

Ha most az erdélyi földrajzi neveket alapján összegezzük az oláhok erdélyi bevándorlásáról mondottakat, akkor két fontos megállapításra jutunk. Az egyik ez: *Az oláhok Erdély minden részére később költöztek be, mint a bevándorlásuk idején már ott talált magyarok.* A másik az: *Az oláh nyelvbe a magyar folyónevek mint kölcsön szavak a XII. század előtti időben mentek át.*

A rovásírás meg a székelyek eredete.

A székelyek ősi írását szokták így nevezni. Mibenlétéről sok szép tanulmány jelent már meg, de hogy

Belső-Ázsiából miképen jutott Erdélybe, azt egyelőre mély homály borítja. Annyi bizonyos, hogy ezt az írást a hunok *még*, Árpád *népe már* nem hozhatta magával. Mivel pedig a székely rovásírás betűsorában görög és glagolit betűjegyek vannak, nem gondolhatunk másra, minthogy a bolgár *szekel* törzs hozta magával Bulgáriából a IX. század előtti időben, amikor a bolgár-török elem még nem tért át a keresztény vallásra s amikor a cirill írás nem szorította ki a bolgároknál az Ázsiából magukkal hozott rovást. A török nyelvű székely törzs tehát még a VII–VIII. században vonulhatott be Erdély különböző tájaira, ahol a hun-maradványok, a Csaba-ivadékok által birt földet annak ősi magyar lakosságával együtt, a további idők folyamán kialakult „székely nemzet” keretében birtokolta — a mindenkori uralkodóknak tartozó hadi szolgálataért.

A rovásírást megőrző székelyek tehát a bolgároknak kereszténység előtti, az oláhok a kereszténység utáni uralma idején kerültek Erdélybe.

A székely nyelvjárásokat Erdélyi Lajos, Horger Antal és mások igen behatóan tanulmányozták. — Kutatásaik eredménye az, hogy a „székely nemzet” *nyelvjárásilag* éppolyan tagozódott, mint a Király-hágón innen élő magyarság. A beköltöző török nyelvű, rovásírást használó székely hadi nép tehát nem mint néptömeg jött be, hanem mint erős, de vékony katonai alakulat, mely időteltével utánpótlást a beköltözése, illetőleg letelepedése helyén élő őslakosságból nyert. Nemzeti önálló szervezete és főleg a határszéleken való lakása .lásd: 31.old.-on

ővta meg attól, hogy *nyelvi beolvadását* nem követte nemzeti szervezetének megsemmisülése, miként az a besenyőknél oly korán, a kunoknál lassabban — szinte napjainkig elhúzódva —, de bekövetkezett.

A XIII. század közepén beköltözött kunok szintén hadi nép volt. Mivel beköltözésük alkalmával kun (török) nyelven beszéltek, emiatt történt aztán, hogy ennek az egységes népnek mai utódai nem egységes nyelvjárást használnak, hanem mindegyik kun csoport olyant, mint annak a helynek ősi parasztsága, ahova letelepedtek.

Az eltérő kun és székely nyelvjárások a legvilágosabb bizonyítéka, hogy mindkét nép idegen (török) nyelvvel érkezett e hazába. A Moldovában maradt kun hadi nép utódai sem török, sem nem magyar, hanem az ottani parasztság nyelvét, az *oláh* nyelvet használják már régóta. Holott — mint legjobb ismerőjük, Györffy István mondja — a moldovai bojároknak ugyanaz a kun vér csörgedez, mint a karcagi redemptus jogazdákban. Ezekben pedig van bőven.

Mit mond az ősi magyar vers?

A magyar verselés egyik legősibb sajáttsága a *betűrim* (alliteráció.) Azonban van egy nagy bökkenő: a betűrim a finn-ugor nyelvcsaládnak éppen a magyartól legjobban eltérő finn és észt testvéreimél van kifejlődve, de *megvolt* a mindhárommal szomszédos ősgermánoknál is!

Egy fiatalon elhalt tudósunk, *Király György*, 1921-ben egy nagyon szép, kritikus tanulmányt tett közzé *A magyar ősköltészet* címen. Ebben

Mit mond az ősi magyar vers?

felhívta a figyelmet az ősgermán finn-ugor verselésben mutatkozó eme feltűnő hasonlóságra. Mi egy lépéssel tovább mehetünk. Az ősi magyar betűrim: Vak vezet világtalant... Hátán háza, kebelén kenye, stb. — törül metszett mása az ősgermán *Edda*-daloknak. Ugyanigy a finn Kalevala alliterációja.

A betűrim még pogánykori kölcsönhatás a magyar-finn és germán népek között, mivel a németeknél a VIII–IX. század után a keresztény egyházi költészet hatása folytán megszűnik. Nálunk tehát éppen úgy, mint a finnekénél, a IX. század előtti germán és finn-magyar szomszédság némi bizonyítéka.

X.- a 30.oldal elején fejtegetett kérdésekben a kutatás azóta megállapította a magyar rovásírás egységes magyar eredetét, — idegen elemek nélküliségét!

Az ugyancsak itt említett "török nyelvű székely" — kérdésben a mai tudományos eredmények bebizonyították, hogy valamennyi magyar népcsoport közül éppen a széke-lyeknél találhatjuk a legkevesebb törökös hatást!

III.

Napjaink tudományos álláspontja.

Mit mondanak tudósaink?

Azok a gondolatok, amelyeket a régészet, Anonymus és a folyónevek tanuskodása alapján kifejtetem, bármilyen újszerűnek, vagy merésznek tűnnek is fel, csak látszólag állanak ellentétben kiváló szakembereink egész sorának erről a nagy kérdéssel vallott felfogásával. A magyar nép két főelemének, az ugor és török rétegeknek összeolvadását talán kivétel nélkül vallják, de az összeolvadás helyét a Kárpátokon túlra, a Volga—Ural tájára viszik. Ezzel szemben én az összeolvadás helyének a Duna—Tisza táját gondolom.

A másik eltérés ott van, hogy — szerintem — tudósaink nagyobbik része a magyar vérben, ugyisint a magyar szókinésben és földrajzi neveken — mint ahogy régebben a szláv — most a török elemek súlyát kissé kiélezi.

Hogy csak egy néhányra mutassak rá:

Melich János a honfoglaláskori folyónevekben, Rásonyi a török eredetű helynevekben, Bátty az Árpád-kori helynevek névcsoportjában, Gombocz, Zichy, Hóman, Németh Gyula, Patis, stb... a honfoglaló törzsek és törzsfők neveiből levont következtetéseikben. Györffy

a gazdálkodásban és pásztorkodásban s általában az alföldi életmódban helyenkint látható turáni (kun) maradványok, Bartucz a népvándorláskori mongolos koponyák, Fettich a népvándorláskori művészet keleti szálainak s egyező stíluslemeinek hatása alatt: mindannyian súlyosabbnak látják a magyarságban a turáni „turk“ ágat, mint ahogyan a politikailag ugyan súlytalan, de a mindenkori alapanyagot nyújtó „ugor“ paraszti elem kellő figyelembevételével — értékelni lehetne.

Nem lehet azonban említés nélkül hagynom, hogy a Hunfalvy nyomdokain haladó Szinnyi József, nyelv tudósaink nesztora az ugor elem nagy súlyának értékelését, most — a törökös korszak alatt — is fentartotta.

A legújabb szakirodalom.

A magyarság eredetének és ezzel kapcsolatosan régi, elhomályosult értelmű helyneveink megfejtése ma sem hagyja pihenni szakembereinket. Csak azóta is, mióta e közelemény előző részeit nyomdába adtam, egyetlen hét alatt több értékes cikket hoztak szaklapjaink. A Ma-

A legújabb szakirodalom

gyar Nyelv 1929 január—februári havi füzetében pl. éppen legelső szlávistánk, Melich János nyelvtörténeti alapon bizonyítja be, hogy a Szepes, Sáros, Poprád, Hernád földrajzi nevek a magyarból kerültek át a tót és lengyel nyelvbe. Mivel az átvétel XI. századinál későbbi nem lehet, ebből teljes joggal következteti, hogy Sáros megye tájékának a X—XI. századokban magyar népeisége volt. Melich következtetéséhez én egész határozottsággal hozzá teszem azt is, hogy az a X—XI. századi magyarul beszélő népség nem Árpád vezérrel jött be oda, hanem jóval régebbi őslakos volt. Régebbinek kellett lennie, mert a IX—X. században a honfoglaló magyarok — föltéve, hogy tényleg odaköltöztek volna az üres (?) Sáros megyébe — akkor ott is, mint másutt, nem ugoros, hanem törökös helynevekkel örökölték volna meg ottlétüket. Már pedig Sárosban a XIII—XIV. században is tulnyomó a magyar földrajzi név, amely fokozatosan adott helyet a szláv elnevezésnek, mint ahogy az ősi sárosi magyar parasztság is lassankint leszivárgott a termékenyebb vidékekre. A hegyekről a síkabb tájakra való lehúzóds mai nap is megfigyelhető nálunk a tótoknál, oláhoknál, ruténeknél, de másfelé is a világ majd minden táján. (A gyepűrendszer elmélete alapján különben sem lehetséges, hogy a gyepűvonalon túl, Szepesben, Sárosban honfoglaló népség telepedhetett volna olyan korai időben. A sárosi X. századi ugor-magyarok tehát csakis őslakók lehetnek.)

A Magyar Nyelv ugyanezen számában Rásonyi Nagy László a Brassó névről állapítja meg, hogy

az a szász és oláh beköltözés előtt keletkezett s magyar alakjában került át a beköltöző oláhok szájára. Ugyancsak fontos megállapítása, hogy hiteles az az 1231-iki, oklevél, mely egy fogarasmegyei oláh családnak beköltözését még a bolgár bolgár uralom idejére teszi.

A Föld és Ember 1929. évi I. füzetében Bátty Zsigmond etimológiai alapon egy csomó török eredetű helynévcsoporthoz állít össze. — Ugyanott Horger Antal a Somogy helynevének értelmét magyarázza. Szerinte is a —gy vagy —d magyar képző annyit jelent, mint „valamivel bővelkedő“. A Somogy, Egregy, Kórógy, Füzegey, Nyárágy helynevének értelme = somban, égerfában, kónóban, fűzfában, nyárfában bővelkedő hely, illetőleg ilyen helynek a vize. A Somogy, Egregy tehát ugyanolyan értelmű, mint Somos, Egres helynevének.

Szakfolyóiratainkon kívül társadalmi hetilapjaink is teret adnak a magyarok eredetét fejtegető cikkeknek. Az Előőrök éppen most megjelent számaiban a magyar tudományosság egyik legmarkánsabb képviselője, Méhely Lajos ír cikksorozatot. A magyarság anthropológiája c. nagyon világos stílusú tanulmányában anthropológiai alapon és az északi kutatók nyomán ilyen eredményre jut:

„Kétféle vérbeli magyarságot kell megkülönböztetnünk, amely két réteg eredet tekintetében is különböző, mert amíg a törökös magyarság ázsiai eredetű turáni elem, addig az ugoros magyarok Európa legrégebb lakóihoz tartoznak.“

Az északi kutatók szerint: „A finn-ugor népek nyelvének nagy rokonsága logikusan megköveteli a föltevést, miként valamikor egy közös ősnyelvnek s egy közös és egységes

finnugor ősnépnek is kellett lennie . . .“

Sirelius finn tudós már ebben az ősnyelvben is indogermán jövevényszavakat mutat ki, amiből arra az eredményre jut, hogy a finnugor egységes ősnép Kr. e. 2500 táján még meg volt. (Sirelius: Die Herkunft der Finnen. 1924.)

Méhely a mai magyarság faji összetételéről ezeket állapítja meg:

A mai magyarságban jelentékeny mennyiségű török vér van, még pedig főképen a földbirtokos nemesiség utódaiban, s ez az osztály alkotja a magyarság egyik faji rétegét. A törökös magyart szerinte jellemzi a sötétebb színű bőr, szem és haj, a sasorr, a rövid, magas, de lecsapott koponya. Sok tekintetben az őrményekre emlékeztet. Ezzel szemben az ugoros magyart jellemzi az alacsonyabb arc, mely csaknem négyszögű, a rövid orr, nagy és világos színű szem. Az ugoros fajta szeme mongolos állású ugyan, de nincs rajta mongolredő. A haja világosabb, amit a közmondás így fejez ki: Se nem szőke, se nem barna, az az igaz magyar fajta . . .

Az is jellemző tulajdonsága, hogy a szakáll világosabb, mint a haj, a bajusza még világosabb, szinte szalmaszínű.

Méhely előtt Winkler finn tudós is behatóan tanulmányozta az Alföld népét és arra az eredményre jutott, hogy a magyaroknak a keleti finnekhez való tartozása etnológiai és anthropológiai tekintetben még világosabb, mint nyelvészetileg. Hasonló eredményre jutott Vikár Béla is, aki az orosz hadifogolytáborokban tanulmányozta a magyarok keleti rokonait. Szerinte a keleti vér annyira kiütözik a magyarság egyes rétegein, hogy a hun-

avar-bolgár-(turk)-magyar nép népezonosságának hagyománya reális valóságokon nyugszik.

Összegezés.

Fejtegetésem végére értem.

A kép, melyet a Zajtival reménykedő turáni magyarok számára hamarjában készítettem, nem is kép, hanem csak vázlat. A benne érintett gondolatok azonban nem hirtelen kipattant, nem muló ötletek. Nem, mert hiszen másfél évtizedes olvasás, tapasztalás és gondolkodás eredményei.

A magyarság eredetéről kialakult felfogásom már mintegy öt éves. Még a mezőnyéki népvándorláskori sirmező feltárása alkalmával formálódott ki nagyjából. S azóta az országban oly nagyszámú leletanyag és a népvándorlás korára vonatkozó régészeti irodalom bővebb tanulmányozgatása folytán lett olyanná, mint az előző fejezetekben kifejtettem. Már tavaly, 1928-ban lényegében ugyanígy foglaltam össze most kifejtett véleményemet: Néhány Árpád-kori helyneveink c. dolgozatomban.

Ott ezt irtam:

Ugy gondolom, hogy a mai tősgyökeres magyarság zöme nem Árpáddal jött be, sőt már az avarok, hunok előtt is itt élt és magyarul beszélt. Felfogásom szerint ez a magyarul beszélő pórnép nem más, mint a Kr. e. évezredben szkitha, később szarmata gyűjtő néven említett néptörzsek maradéka.

A szkithákról a hagyományon kívül a sirleletek, a szarmatákról a Kr. u. I–IV. századból a római történetírók és Alföldi András szerint a Duna mentén talált feliratos kövek sok adatot (latrunculi) megőriztek. E népek az V. században

hun uralom alá kerültek, de mint a hunok szövetségesei (miként azelőtt Traján segédsapatai) Atilla harciban mindenütt jelen vannak s ott rangban a tucatnyi vazallus nép közül a harmadik helyen szerepelnek. Csak a hunok és gótok előzik meg őket.

A szarmaták a hun birodalom felbomlása után, a VI. században, mint szabad népek megint előbukkannak, hogy az avar uralom idejétől kezdve ezen a néven örökre eltűnjenek. De népi mivoltuk, ezer meg ezerre rugó feltárt sirjaik tanúsága szerint, (amelyek között a hódító hunok, avarok és turk-magyarok tetemei többnyire csak szórványosan fordulnak elő), nem szűnik meg a VI. században, hanem itt élnek továbbra is váltakozó hódítóknál mindig jóval nagyobb tömegben. Folytatólagos ittlakásuk kimufatható egészen a XI. századig, amikor aztán a kereszténység új temetkezési rendje folytán soros sirmezőik megszűnnek.

Népi mivoltuk tehát nem szűnt meg és így nyelvet sem cseréltek a rétegben rájuk vagy közéjük telepedett hódítóiktól. A IX. század közepétől kezdve hungari, ungari néven emlegetik őket négy ízben is. Ezek az ungari nem lehetnek azonosak Árpád honfoglaló törökül beszélő hadával, mely ebben a korban, 896. előtt évekkel, sőt évtizedekkel még messze, valahol a Fekete-tenger partján tanyázott. Árpád hódító népe az egyre hitelesebb Anonymus szerint is olyan esekély volt a meghódolt lakossággal szemben, hogy a hódítók nyelvi beolvadása négy-öt nemzedék alatt könnyen bekövetkezhetett.

Árpád államszervezési elve teljesen azonos a török törzsek állam-
eszméjével, amelyet Germanus Gyu-

la olyan találóan foglal össze a Budapesti Szemle 1928. évfolyamában:

„A törökségnek századok alatt kifejlődött azon faji tulajdonsága, hogy egy vezér, egy dinasztia korlátlan uralma alatt megszervezi a gyengébbet és annak gazdasági erőforrásaira támaszkodva, mindig gyarapítja területét.“

Mintha csak Anonymusból olvasnánk Árpád földadományozását, úgy hangzanak az állameszmét fejtegető Kudatku Bilik török köllemény sorai:

Föld birásához csapatok és emberek kellenek,
Csapatok birásához birtokot kell osztogatni. . . .

Most egy év elmúltával ugyanolyannak látom a magyarság eredetéről bennem kialakult képet, mint tavaly. Ha igaz a közmondás: Több szem többet lát — úgy nem volt fölösleges munka ennek a közfelfogástól eltérő képnek a felvázolása sem.

Ez a kép pedig azt mutatja, hogy a magyarság legfőbb eleme, az ugor-alap Árpád előtt is itt élt a földön s több mint kétezer esztendő óta követi a költő szózatát: Itt él-ned, halnod kell!

S a másik elem, mely Árpád hódító hadával jött be, nem jött hiába, mert Kelet éltető lelkét hozta magával. Hős Árpád vezér lehelt belé a csendes, lanyha tömegbe a nemzeti génuszt, mely ezer éven át irányította a háborgó népek között sokszor hanyódo magyar nemzet élethajóját. Ezt a hajót, a magyar államiság hajóját a turáni elem kormányozta, de az olykor rohanó, máskor recsegve ropogó gályát az ugor viz, ez az ősi elem hordozta a hátán.

A magyar nemzetet főleg ugor vér és verejték tartotta fenn mai napig s ez a szélesebb népréteg tartja fenn a jövőben is.

Bizonyára a História lelke szól hozzánk látnoki lelkü költőnk szá-

vaival, aki ezeket az igéket írta le számunkra:

Örök tanuságul:

Habár fölül a gálya,

S alul a viznek árja,

Azért a viz az úr!

(Petőfi: Föltámadott a tenger.)

Marjalaki Kiss Lajos ezen tanulmánya, Anonymus és a magyarság eredete 1929-ben jelent meg először. 1930-ban a Nyugat, 1956-ban pedig a Borsodi Szemle hozta le. 1987-ben a miskolci Herman Ottó Múzeum adta ki a szerző egyéb dolgozataival Történelmi tanulmányok címmel. A hivatalosak már több, mint hatvan (60) éve kerülgetik, pontosabban: elhallgatják e tanulmányt.

X-- jegyzet a 22.old. 2.ponttól fejtegetett nézetekhez:

- a kiváló szerző e nagyszerű tanulmányában változatlanul téved a 4.pontban foglalt megállapításával az oláhok Erdélybe költözését illetően. Az általa is fölfedezett s fejtegetett igen szoros magyar-oláh nyelvi érintkezésekből adódó korai kapcsolatok nem az oláhok XIII.század előtti Erdélybeköltözésükkel alakultak ki, hanem a balkáni magyar nyelvű őslakosságtól átvett magyar eredetű kölcsönszavaik igen nagy számával bizonyítható!!!

TARTALOM

	Lap
Jó uton jár-e Zajti?	3
I. Anonymus nyomdokain	5
A honfoglaláskor itt talált népek	6
Anonymus magyar földrajzi nevei	12
II. Egyéb tanuk	16
Mit mond a régészet?	16
Az oklevelek víznevei	17
Vár- és személynevek	19
Anonymus és az oláh beköltözés	21
Kik voltak erdély őslakói?	24
Az erdélyi folyónevek tanúsága	25
Nyelvtörténeti bizonyítékok	27
A rovásírás és a székelyek eredete	29
Mit mond az ősi magyar vers?	30
III. Napjaink tudományos álláspontja	32
Összegezés	34

Szerző történelmi tárgyu közleményei:

A miskolci mészáros céh 400 éves multja. Kiadta a Miskolci Ipartestület. Miskolc, 1925. Ára 2:50 P.

A Várad Registrum néhány kétes helynevének megfejtése. Magyar Nyelv 1925. évfolyam.

Castrum Vasvár. Egy Árpád-kori vár Borsod megyében. Tört. és régészeti Közl. (Miskolc) 1926. évf.

Adatok a tapolcai apátság történetéhez. Miskolc, 1926. (Különlenyomat a Tört. és Rég. Közl. 1926. évf.-ból.) 26. l.

A szentléleki zárda legrégibb adatai. (Különlenyomat a Tört. és Rég. Közl. 1926. évf.-ból.) Miskolc, 1926.

Az avasi templom és torony építése. Miskolc, 1927. (Ugyanez megjelent a Tört. és Rég. Közl. 1927. évf.-ban is.)

Néhány Árpád-kori helynév magyarázata. Tört. és Rég. Közl. 1928. évf.-ban és különlenyomatban. Miskolc, 1928.

Miskolc földje és népe. (Miskolc város monografiájában.) 1929.

Anonymus és a magyarság eredete. — Visszhang Zajti híradására. — Cikksorozat a Reggeli Hírlap 1929. febr. 24-i s következő számaiban.

Erdélyi vonatkozású történelmi forrásmunka:

Zalatna és Abrudbánya pusztulása 1848/49-ben. *Bölni Mikó Samu* szemtanú egykori kéziratából leírta és bevezetéssel ellátta *Marjatalai Kiss Lajos*. Miskolc, 1927. Képekkel. Kapható Miskolcon a szerzőnél, Budapesten az Egyetemi Nyomdánál. Ára 2 pengő.